

**MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII
INSTITUTUL DE ISTORIE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 94(478)„1934/1940”(043.3)

CHICIUC LIUDMILA

**ORGANIZAREA ȘI ACTIVITATEA
INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA
(1934-1940)**

611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei de doctor în istorie

CHIȘINĂU, 2019

Teza a fost elaborată în cadrul Secției Istorie Contemporană, Institutul de Istorie, Ministerul Educației, Culturii și Cercetării

Conducător științific:

ENCIU NICOLAE, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie, MECC

Consultant științific:

COJOCARU GHEORGHE, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie, MECC

Referenți oficiali:

1. **PETRENCU ANATOL**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.
2. **ENACHE GEORGE EUGEN**, doctor în istorie, profesor universitar, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, România.

Componenta Consiliului științific specializat:

1. **ȘIȘCANU ION**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, Institutul de Istorie, MECC – *președine*;
2. **CORLĂTEANU SILVIA**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Institutul de Istorie, MECC – *secretar*;
3. **UNGUREANU CONSTANTIN**, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, Institutul de Istorie, MECC;
4. **PADUREAC LIDIA**, doctor în istorie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alecru Russo” din Bălți;
5. **CORNEA SERGIU**, doctor habilitat în politologie, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul.

Susținerea va avea loc la 28 noiembrie 2019, ora 15.00, în sala de Ședințe a Muzeului Național de Etnografie și Istorie Naturală (str. Mihail Kogălniceanu nr. 82, mun. Chișinău, Republica Moldova), în ședința Consiliului științific specializat D 611.02-128 din cadrul Institutului de Istorie, MECC (mun. Chișinău, str. 31 August 1989, nr. 82, MD-2012, Republica Moldova).

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Științifică Centrală „Andrei Lupan”, str. Academiei 5a, Chișinău, MD-2028 și pe pagina web a Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare (www.cnaa.md).
Rezumatul a fost expediat la 25 octombrie 2019

Secretar științific al Consiliului științific specializat:

CORLĂTEANU SILVIA, doctor în istorie, conferențiar universitar / _____

Conducător științific:

ENCIU NICOLAE, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător / _____

Consultant științific:

COJOCARU GHEORGHE, doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător / _____

Autor:

CHICIUC LIUDMILA / _____

© Chiciuc Liudmila, 2019

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Un rol însemnat în atingerea progresului general al oricărei societăți aparține științei. Activitatea de cercetare științifică, instituționalizarea ei, materializarea rezultatelor obținute și diseminarea lor, activitățile edilitare și aplicațiile științifico-practice pe domenii specializate etc., au fost întotdeauna importante pentru societățile ce pretind să progreseze și să avanseze civilizațional. Cercetarea științifică a realității istorice, de rând cu contribuția la facilitarea schimbărilor pozitive în cadrul societății, oferă și un bogat suport documentar pentru cunoașterea, înțelegerea și elaborarea științifică a celor mai diverse aspecte ale vieții sociale trecute și prezente. Din această perspectivă, cercetarea științifică instituționalizată a avut o însemnătate deosebită pentru societatea din Basarabia anilor 1918-1940.

Procesul integrării Basarabiei în cadrul statului unitar român a declanșat în regiune, chiar de la început, o adevărată „explozie” a energiilor creatoare, însă, moștenirea trecutului țarist determina o stare în care, potrivit unor afirmații, „gândirea științifică nu se putea susține” [1, p. 27]. Totuși, contrar situației dificile și greutăților întâmpinate, intelectualii basarabeni prin origine și cei deveniți basarabeni prin „adopție culturală” au depus eforturi mari pentru ca, în regiune, să fie deschise instituții de învățământ superior, să fie organizate instituții de cercetări științifice și științifico-practice, să fie inițiate și să se desfășoare activități de investigație științifică și să fie elaborate și popularizate studiile științifice rezultate. Scopul primordial urmărit de cercetătorii basarabeni care activau în mod individual sau fiind asociați în instituții și asociații, precum Comisiunea Monumentelor istorice, Secția din Basarabia (1918-1940), Muzeul de Istorie Naturală din Chișinău (1889-curent), Secțiunea Geografică Chișinău a Societății Române Regale de Geografie (1922-1940), Sucursala din Chișinău a Arhivelor Statului (1918-1940), Societatea Istorico-Literară „B.P.Hasdeu” (1918-1940), Asociația Astra Basarabeană (1926-1940), Universitatea Populară din Chișinău (1918-1940), instituții de învățământ de toate nivelele etc., era să cerceteze trecutul și realitatea Basarabiei, din toate punctele de vedere și sub toate aspectele și să ofere instrumente utile de orientare în diferite domenii ale științei.

Instituțiile și asociațiile cultural-științifice care au funcționat pe parcursul anilor 1918-1940 în provincie, deși au avut o contribuție enormă „la prosperarea spirituală a Basarabiei” [2, p. 29] și la popularizarea cunoștințelor științifice în mediul intelectual și public general, nu reprezentau instituții de cercetări științifice speciale. Totuși, fenomenul „localismului creator” a căpătat contururi clare în mai multe domenii ale științei, iar cercetătorii basarabeni au înscris anumite rezultate pozitive, aducând contribuția lor la progresul științei românești din perioada interbelică. Rezultate remarcabile și de pionierat au fost atinse într-un cadru instituționalizat – Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940), care a funcționat ca filială regională a prestigiosului Institut Social Român din București (1918/1921-1948).

Institutul Social Român din Basarabia (în continuare I.S.R. din Basarabia), prin care s-au făcut primele deschideri către știința sociologică și s-au întreprins primele cercetări monografice în teren, efectuate direcționat și planificat, cu contribuția intelectualității basarabene, a rămas necunoscut în istoriografie și în mediul public, timp de cca 70 de ani.

Opțiunea pentru tema prezentei lucrări se întemeiază pe câteva motive esențiale, între care:

– faptul că față de istoria Basarabiei interbelice, în pofida cercetărilor valoroase întreprinse în ultimii ani, mai rămâne de achitat un șir de datorii istoriografice. Studiile consacrate integrării culturale a Basarabiei în cadrul statului unitar român, dar și cele ce elucidază problemele economico-sociale ale perioadei interbelice nu cuprind, decât

tangetial, activitatea de cercetare științifică desfășurată în instituțiile organizate, în acest scop, în regiune. Prin urmare, se impune, și este posibilă diminuarea unui evident gol istoriografic, inclusiv prin cercetarea temei propuse în lucrarea de față;

– desconsiderarea intenționată și conștientă de către reprezentanții istoriografiei sovietice a activității tuturor instituțiilor culturale și științifice care au activat în Basarabia anilor 1918-1940, calificarea acestora drept instrumente de promovare a politicii „burgez-naționaliste” de „românizare forțată” a populației au condus la formarea unei imagini denaturate despre activitatea intelectualilor basarabeni, până la proscriserea majorității cercetătorilor printre care s-au aflat și savanți de talie europeană, consacrați arheologi, etnografi, pedologi, istorici, geografi, sociologi, economiști, care au abordat diverse probleme referitoare la evoluția istorică și realitățile social-economice și culturale ale Basarabiei interbelice. Este necesară reliefaarea activității și operei cercetătorilor din această perioadă, aprecierea obiectivă a muncii științifice realizate de ei, evidențierea contribuției fiecăruia dar și a instituției în care au activat, pentru a fi repuși, potrivit meritelor, în istoria științei și culturii naționale;

– multiplele direcții de interes științific cuprinse în structura I.S.R. din Basarabia, colaborarea cu alte instituții și asociații, menită să contribuie la integrarea cultural-științifică a regiunii, presupun adoptarea unei abordări inter- și multidisciplinare a temei, iar acestea cadrează cu perspectiva cunoașterii multiaspectuale complexe a perioadei interbelice din istoria Basarabiei;

– obiectivele propuse și rezultatele pe care le-a obținut instituția în activitatea sa, legat e de cercetările monografice ale localităților basarabene, elaborările științifice publicate, conferințele publice de diseminare, editarea *Buletinului* I.S.R. din Basarabia ca ediție științifică continuă, cercetările în teren, anchetările sociologice denotă realizarea pleneră de către filiala regională a orientării programatice și a metodei monografice promovate de școala sociologică românească din care făcea parte. Având în vedere tradițiile bogate pe care le-a dezvoltat, realizările și aprecierile înalte de care s-a bucurat școala sociologică românească în Europa și în lume la acea etapă, este important să constatăm contribuția reală pe care au adus-o și cercetătorii basarabeni la menținerea și edificarea continuă a valorii științei românești. Actualitatea cercetării istoriei organizării și activității Institutului Social Român din Basarabia este determinată de faptul că studiul realității sociale, indiferent de perioada în care se desfășoară, permite identificarea problemelor cu care se confruntă societatea în întregime și anumite localități în parte. Descrierea realității sociale trecute și recente poate înlesni înțelegerea de către autoritățile publice a complicațiilor vieții sociale din diferite localități, iar modul de abordare științifică a problemelor comunităților locale, pe care l-a practicat Institutul, este instructiv și sugestiv, inclusiv pentru ziua de astăzi. Rezultatele activității Institutului constituie o sursă documentară istoriografică valoroasă pentru studiul localităților actuale.

I.S.R. din Basarabia, prima „instituție de cercetări științifice” [2, p. 29] în domeniul științelor sociale dintre Prut și Nistru, care a avut o structură organizațională proprie și un scop bine determinat, trebuie scos din anonimatul nemeritat, istoria organizării și funcționării lui, implicit rezultatele cercetărilor științifice întreprinse trebuie cunoscute și valorificate. Înțelegerea corectă a locului și rolului instituției în realitatea cultural-științifică a Basarabiei interbelice, din perspectiva științei istorice, constituie, în opinia noastră, o problemă actuală, care prezintă interes istoriografic și sociologic deopotrivă.

Obiectul cercetării îl constituie fondarea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). Organizarea lui, activitatea și implicațiile în viața culturală s-au desfășurat, plecând de la premise, motivații și scop clar definite, care au determinat importanța

și efectul rezultatelor obținute. Activitatea Institutului a demonstrat capacitatea de muncă științifică, interesul, responsabilitatea și devotamentul intelectualilor basarabeni în efortul de edificare culturală și științifică a provinciei natale.

Cadrul cronologic al lucrării cuprinde anii 1934-1940, perioada în care la Chișinău a funcționat I.S.R. din Basarabia, în calitate de filială regională a Institutului Social Român din București (în continuare I.S.R. din București). Limita de jos reprezintă anul înființării instituției, limita de sus - anul sistării activității, ca urmare a ocupării Basarabiei de către U.R.S.S. și a instaurării regimului sovietic în vara anului 1940. În unele cazuri, pentru a explica logica evenimentelor și, mai ales, a urmări cum s-a ajuns la aprobarea organizării instituției în această provincie, pentru a identifica condițiile catalizatoare ale inaugurării acesteia în Chișinău, am considerat necesar să extindem cadrul temporal al studiului, începând cu anul 1918 (cu accentele ce s-au impus pe anii 1921 și 1932).

Scopul și obiectivele cercetării. Plecând de la obiectul stabilit, având în vedere actualitatea, însemnătatea științifică și motivele principale care au determinat alegerea temei lucrării, ne fixăm atenția asupra cercetării, din perspectiva științei istorice, a organizării Institutului Social Român din Basarabia, structurii, direcțiilor de activitate, rezultatelor și importanței instituției pentru viața cultural-științifică a regiunii, reliefării rezonanței rezultatelor activității sale în spațiul românesc. Scopul urmărit este realizat prin formularea și atingerea următoarelor obiective:

- determinarea esenței și a obiectivelor de bază ale problemei privind organizarea și activitatea I.S.R. din Basarabia, prima instituție românească de cercetări științifice în domeniul social care a funcționat în regiune;

- elucidarea gradului de abordare a acestei probleme în istoriografie și în sursele istorice;

- identificarea premiselor constituirii, elucidarea procesului întemeierii și al organizării activității I.S.R. din Basarabia;

- determinarea direcțiilor de activitate și a opțiunii pentru organizarea sistematică a cercetărilor pe domenii științifice, cu prezentarea rezultatelor obținute;

- cercetarea în complexitate a campaniilor monografice organizate în teren și evidențierea contribuției cercetărilor sociologice la soluționarea problemelor sociale din Basarabia;

- concretizarea relațiilor stabilite între I.S.R. din Basarabia și alte instituții din provincie și elucidarea realizărilor atinse prin colaborare, în direcția cercetării științifice a realității sociale;

- generalizarea rolului cercetătorilor din Basarabia, colaboratori ai secțiilor Institutului și membri ai echipelor de cercetări sociologice monografice, în procesul de cercetare și cunoaștere a realităților sociale ale satelor, în identificarea și soluționarea problemelor care afectau viața socială a localităților teritoriului dintre Nistru și Prut, precum și aportul lor la dezvoltarea științei naționale românești;

- elucidarea mijloacelor de propagare a rezultatelor cercetărilor științifice, întreprinse de Institutul regional și a impactului social-cultural și științific, generat de acestea în regiune și în țară.

Ipoteza. Având în vedere importanța cercetării științifice a realităților sociale românești din perioada interbelică pentru domeniul științific dar și pentru cunoașterea vieții sociale, în scopul schimbării progresive și civilizatoare a acesteia, cercetarea prezentă pleacă de la ipoteza că, în perioada respectivă, I.S.R. din Basarabia a constituit o necesitate și a avut, cel puțin, cinci misiuni majore în ținut: 1) să propage cunoștințe științifice și idei avansate politice, sociale, și economice în mediul intelectual și public basarabean; 2) să realizeze

cercetări sociale direcționate și programate, urmând metodologia și sistemul sociologic monografic al Școlii sociologice de la București; 3) să popularizeze rezultatele cercetărilor monografice obținute în cuprinsul ținutului și al țării; 4) să evidențieze problemele grave ale realității sociale din localitățile basarabene și să sensibilizeze autoritățile publice locale și centrale în vederea soluționării lor; 5) să contribuie la integrarea rezultatelor cercetărilor științifice efectuate de către cercetătorii basarabeni în aria științei sociologice românești.

Metodologia cercetării. În activitatea de cercetare am respectat următoarele principii: *Principiul obiectivării, Principiul adevărului, Principiul metodic, Principiul demonstrației, Principiul corelației, Principiul evaluării rezultatelor, Principiul utilității, Principiul moral.*

Drept suport metodologic pentru investigarea temei și pentru atingerea obiectivelor propuse ne-au servit totalitatea metodelor de studiu a istoriei, ce presupun observarea, analizarea, compararea istorică a fenomenelor vieții sociale, prelucrarea materialului documentar și informațional colectat, aprecierea rezultatelor diferitor fenomene și activități.

La alegerea temei de cercetare ne-am condus după *metoda selectivă*, care a permis identificarea acesteia din mulțimea de subiecte ce prezintă interes științific și fac parte din istoria contemporană a românilor. Metoda selectivă a înlesnit identificarea instituției care s-a remarcat în mod deosebit în activitatea de cercetare științifică din Basarabia românească, istoria și activitatea căreia nu a beneficiat de atenția cuvenită din partea cercetătorilor. Ne-a folosit reușit aplicarea *metodei comparative, metodei analitice, metodei cronologice* ș.a., datorită cărora am putut releva în mod logic structurat istoria și activitatea I.S.R. din Basarabia. Cea mai valoroasă pentru cercetarea noastră s-a dovedit a fi *metoda de cercetare complexă*, deoarece Institutul Social Român din Basarabia, în calitate sa de filială regională a I.S.R. din București, a desfășurat cercetările sociologice și monografice ale realităților rurale basarabene în contextul cercetărilor similare din tot cuprinsul statului român, aplicând metodologia aprobată de Institutul central, aflat sub conducerea distinsului sociolog român, Dimitrie Gusti. Totodată, realizându-se în condițiile particulare ale ținutului nostru de atunci, aceste cercetări științifice au reflectat nivelul de civilizație din Basarabia acelor ani și aspirațiile cercetătorilor basarabeni.

Noutatea și originalitatea științifică a tezei este determinată de semnificația subiectului de analiză selectat, de scopurile și sarcinile pe care ni le-am propus să le realizăm. Teza reprezintă prima investigație științifică complexă, din punct de vedere istoric, a întemeierii, activității și importanței I.S.R. din Basarabia (1934-1940) ca formă regională a mișcării de cercetare și acțiune socială și primă instituție de cercetare științifică în domeniul social din ținutul nostru. Un plus de noutate atribuie investigației abordările în complexitate, multiaspectuale, interdisciplinare și pluridisciplinare, fiind relevante cercetările bazate pe informațiile din domeniile istoriei propriu-zise, economiei, etnografiei, sociologiei, geologiei, științelor naturii, geografiei, folcloristicii ș.a. Originalitatea investigației este potențată de faptul întemeierii acesteia cu precădere pe surse documentare inedite și publicații periodice de specialitate, editate în România în anii funcționării instituției. Un accent aparte s-a pus pe publicațiile care au apărut în Basarabia. Au fost introduse în circuitul științific și analizate documente privind pregătirea fondării, organizarea și funcționarea, potrivit direcțiilor planificate, a secției basarabene a instituției de cercetări sociale din București pe parcursul celor aproape 6 ani de existență. Pe baza analizării detaliate a activității instituției, experienței sale de cercetări monografice în teren și a estimării rezultatelor științifice obținute au fost evidențiate caracteristicile tipice ale unei instituții cu caracter științific, precum a fost Institutul Social Român din Basarabia.

Elementele de originalitate sunt exprimate prin: concretizarea și sistematizarea abordărilor istoriografice privind inițierea și înființarea I.S.R. din Basarabia; identificarea și

analiza direcțiilor, formelor și mijloacelor de activitate a Institutului regional, în raport cu activitatea instituției centrale; prezentarea rezultatelor cercetărilor monografice obținute de I.S.R. din Basarabia, accentul fiind pus pe contribuția acestora la soluționarea problemelor sociale tipice satului românesc și problemelor specifice pentru unele localități basarabene, care au fost identificate în rezultatul cercetărilor sociologice monografice; evidențierea valorii moștenirii culturale și științifice a activității Institutului regional.

Problema științifică soluționată rezidă în argumentarea calificării I.S.R. din Basarabia (1934-1940) drept instituție veritabilă de cercetări științifice din ținut și concretizarea unicității genului de instituție pentru domeniul științelor sociale din Basarabia interbelică; analizarea, în baza complexului de documente și surse publicistice din epocă, a direcțiilor principale de activitate ale instituției; reliefaarea însemnătății rezultatelor cercetărilor științifice întreprinse de Institut pentru edificarea culturală și progresul social al regiunii; evidențierea contribuției cercetătorilor din Basarabia la dezvoltarea științelor sociale, în speță, a științei sociologice românești din perioada interbelică.

Importanța teoretică a tezei confirmă și reliefează rolul primordial și anvergura științelor sociale și a metodologiei științifice în studiul realităților istorice. Aspectele fundamentale ale temei, elucidate, interpretate și evidențiate în lucrare, reflectă dimensiunea regională a mișcării sociale românești de cercetare și acțiune socială, care a pus accentul pe reformarea societății prin cunoașterea riguros științifică a realității vieții sociale și care a avut un ecou imens, atât în țară, cât și peste hotare.

Valoarea aplicativă a lucrării. Tema de cercetare este relevantă nu numai în sens științifico-cognitiv, dar și din perspectivă aplicativă. Metoda complexă a cercetării monografice aplicată de Institutul regional pentru cunoașterea științifică a realităților sociale rurale și tendința acestuia, materializată în acțiuni concrete, de a contribui la edificarea cultural-științifică a ținutului sunt valabile, instructive, necesare și pe deplin aplicabile la realitățile de astăzi ale Republicii Moldova. Metodologia cercetărilor monografice interbelice poate și trebuie să servească cercetătorilor de astăzi (profesori de istorie, oameni de cultură, antreprenori) la elaborarea monografiilor localităților. Atât teza, cât și publicațiile la tema tezei vor putea fi folosite de specialiști la pregătirea lucrărilor de sinteză privind istoria contemporană a românilor și a integrării cultural-științifice a Basarabiei în viața statului național întregit.

Aprobarea rezultatelor obținute. Aspecte importante ale problemei cercetate au fost prezentate în cadrul conferințelor naționale și internaționale, fiind relevante și reprezentative în acest sens următoarele comunicări științifice: *Considerații privind activitatea de cercetare în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Simpozion internațional „Românii din afara granițelor Țării: coordonate istorice și naționale în cadrul european”, 1-4 noiembrie 2007, Iași-Cahul-Chișinău); *Considerații privind instituirea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Sesiunea anuală de comunicări științifice a Institutului de Istorie al AȘM, 27 decembrie 2013, Chișinău); *Opinia separată a istoricului Alexandru Boldur privind constituirea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Conferința Științifică Internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, 10 martie 2014, Un AȘM, Chișinău); *Viziuni istoriografice privind constituirea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Conferința Științifică Internațională „Sociologia și asistența socială: interferențe și perspective de dezvoltare”, 15 mai 2014, USM, Chișinău); *Cu privire la problemele realității sociale din satele basarabene cercetate monografic de Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Conferința Științifică Internațională a Doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, 10 martie 2015, Un AȘM, Chișinău);

Cercetările etnografice în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). (Conferința Științifică „Noi perspective în dezvoltarea muzeografiei, etnografiei și istoriei naturale în Basarabia interbelică”, 25 martie 2015, MEIN, Chișinău); *Secvențe din activitatea ilustrului economist, profesor universitar, Teodosie Știrbu în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Conferința Științifică Internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, 05 iunie 2015, USC, Cahul); *Pantelimon Halippa - președinte al Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Conferință științifică internațională „Centenar Sfatul Țării: 1917-2017”, 21 noiembrie 2017, Chișinău); *Românism, naționalism și educație națională în activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)* (Conferință științifică internațională „Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip și voința de a cunoaște”, 2-5 noiembrie 2017, UAIC, Iași).

Rezultatele principale ale investigațiilor efectuate în cadrul tezei au fost expuse în 12 publicații științifice (articole, teze și rezumate) care au apărut în reviste de specialitate și în culegeri de materiale științifice din Republica Moldova și România (a se vedea Lista publicațiilor autorului).

CONȚINUTUL TEZEI

Lucrarea este structurată din: Introducere, trei capitole, concluzii, bibliografie și anexe. În **Introducere** este argumentată actualitatea și importanța temei cercetate, sunt formulate obiectul, scopul, obiectivele și ipoteza cercetării, este prezentată metodologia cercetării istorice a temei, descrisă noutatea științifică a rezultatelor cercetării, arătată importanța teoretică și aplicativă a lucrării și sumarul compartimentelor, sunt prezentate formele de aprobare a rezultatelor obținute.

1. ȘCOALA MONOGRAFICĂ ROMÂNEASCĂ – OBIECT AL CERCETĂRII ISTORICE

În acest capitol sunt definite noțiunile de studiu monografic, sistem sociologic gustian, metoda monografiei sociale, școală sociologică, sunt arătate formele instituționalizate ale mișcării sociale și științei sociologice românești, din care face parte și I.S.R. din București cu secțiile sale regionale (inclusiv secția de la Chișinău). Este analizată istoriografia mișcării sociale românești de cercetare și acțiune socială și, în principal, a instituției sociologice din Basarabia. Sunt caracterizate sursele documentare privind istoria fondării și activitatea I.S.R. din Basarabia.

1.1. Concepția cercetării monografice a satelor românești

Cercetările monografice reprezintă o modalitate de lucru în cadrul științei sociologice, începând cu finele secolului al XIX-lea. Părintele metodei monografice în sociologie este considerat savantul francez Frederic le Play (1806-1882). Termenul de *cercetare monografică* a fost introdus în sociologie tot de către Le Play, în baza cercetărilor întreprinse asupra familiilor de muncitori, axate pe studiul bugetelor familiale. În cadrul acestui concept, cercetarea sociologică a unității investigate presupunea redactarea unui studiu exhaustiv care să explice aspectul realității sociale supus cercetării.

În spațiul românesc cercetările monografice sunt legate direct și inseparabil de numele remarcabilului sociolog, filozof și estetician român Dimitrie Gusti (1880-1955), dar și cu cel al școlii sociologice românești, cunoscută în istoria domeniului sub numele de „Școala Sociologică de la București”, „Școala monografică”, „Școala gustiană” sau „Școala de monografie socială”. Prestigioasa Școală Sociologică de la București (1918-1948) a fost

recunoscută încă în epocă pe plan european și mondial, în special, pentru elaborarea și aplicarea sistemului și metodei cercetării monografice.

Metoda cercetărilor monografice nu a fost o „descoperire românească”, însă felul în care s-au întreprins aceste cercetări în România interbelică, după expresia inițiatorului lor Dimitrie Gusti, era deosebit „față de tipurile cunoscute și practicate în străinătate” [3, p. 6]. Dacă în statele europene apusene (Franța, Germania, țările nordice) metoda cercetării monografice presupunea abordarea doar a unui anumit aspect al vieții sociale (studiul familiei, bugetului, studiul statistic, sau descrierea relațiilor sociale etc.), „tipul românesc de monografie sociologică” impunea „cercetarea sociologică a tuturor aspectelor, deci a totalului, și nu numai descriptiv, ci și explicativ” [3, p. 6]. Metoda gustiană se axa pe cunoașterea integrată a unităților sociale, pornind de la analiza unităților mici, precum sate și orașe și până la cele mai mari, precum regiunile, propunându-și să ajungă, în final, la o „știință a națiunii întregi”. În mod practic, aplicarea metodei s-a concentrat mai ales pe monografiile rurale, având în vedere că în spațiul românesc satele reprezentau realitatea cea mai răspândită și cea mai importantă a vieții sociale.

Cercetarea multiaspectuală a unei forme de viață socială fundamentală, precum era satul românesc, constituia marele avantaj al acestei metode. Sistemul monografic românesc era conceput astfel încât cercetarea realității sociale a oricărei localități selectate să includă obligatoriu „împrejurările determinante”: cele 4 cadre (istoric, cosmologic, biologic și psihic) și „înfățișările” vieții localității: cele 4 tipuri de manifestări (economice, spirituale, politico-administrative, etico-juridice). Potrivit viziunii gustiene, cercetarea monografică pluridisciplinară și interdisciplinară, trebuia să finalizeze cu întocmirea monografiei colective a localității [4, p. 15-16].

În epocă, tipul românesc de monografie sociologică devenise bine cunoscut în străinătate, mai ales în Franța și Germania. Specialiștii străini l-au apreciat și l-au „primit și prețuit cu multă căldură” [3, p.6]. Unii dintre ei au întreprins vizite în România pentru a lua cunoștință de aplicarea în teren a acestui tip de monografie sociologică.

Tipul românesc de monografie sociologică a fost fundamentat de către Dimitrie Gusti și discipolii săi în cadrul instituțiilor reprezentative ale Scolii Sociologice românești: Asociația pentru Știința și Reforma socială de la Iași (1918-1920), Institutul Social Român din București (1921-1948) și Seminarul Sociologic de la București (1924-1948).

Asociația pentru Știința și Reforma Socială a fost inaugurată la 18 martie 1918 și a constituit primă etapă în organizarea Institutului Social Român și „cea dintâi înfăptuire de valoare națională a profesorului Gusti”. Asociația și-a propus „să studieze toate problemele impuse de necesitatea refacerii întregii vieți sociale a României, să propună pe baza studiilor efectuate soluțiile practice necesare pentru înfăptuirea operei de reformă socială, să contribuie la educarea socială a maselor și să lupte pentru înfăptuirea reformelor preconizate [5, p. 289; 6, p. 1; 7, f. 5-6] prin toate mijloacele stipulate în statutul său. A înființat organul său publicistic, revista periodică „*Arhiva pentru știința și reforma socială*”, primul număr al căreia a apărut în aprilie 1919.

Pe parcursul aproape a 3 ani câți a funcționat, Asociația a cercetat și a abordat în cadrul diverselor conferințe publice și prin intermediul publicațiilor un șir de probleme ale realității sociale și politice, între care un loc aparte au ocupat problemele adoptării noii Constituții, votului universal, unificării administrative, nivelului de trai al populației, stării economiei și perspectivelor de dezvoltare a țării etc. Asociația a fost concepută ca un centru de informare și documentare și a păstrat acest format până la încheierea activității sale.

La 13 februarie 1921 Asociația a fost transformată în Institutul Social Român din București [8, p. 727], deși inițial se considera posibilă și utilă ființarea paralelă a celor două

organisme științifice. Legea despre înființarea Institutului Social Român a fost publicată în „Monitorul Oficial” din 29 iulie 1921. Legea a fost votată de Adunarea Deputaților în ședința din 27 iunie 1921, iar în Senat în ședința din 6 iulie 1921” [9, p.581]. Transformarea Asociației în Institut, cu recunoașterea continuității organizației premergătoare „nu a fost o acțiune pur formală, ci una de sporire a prestigiului asociației” [10, p. 15] și de axare pe extinderea cercetărilor științifice bazate pe un sistem și o metodă originală de studiu precum era cercetarea monografică.

Institutul Social Român, ulterior Institutul de Cercetări Sociale (1939), Institutul de Științe Sociale al României (1939-1944) și Institutul Social Român (1944-1948), a avut filialele sale regionale (până în anul 1939 – 2; în perioada 1939-1940 – 7, între anii 1941-48 – 5). Filiala de la Chișinău a funcționat în perioada 1934-1940 cu numele inițial de Institutul Social Român din Basarabia (1934-1939), ulterior a fost redenumită, corespunzător numelui instituției centrale, în Institutul de Cercetări Sociale al României, Regionala Chișinău (1939), iar în ultimul an al ființării sale, a revenit la numele vechi de I.S.R. din Basarabia (1939-1940). Instituția regională a întrunit cei mai de seamă intelectuali basarabeni, interesați de cercetarea realității sociale a provinciei, uniți în același scop al reformării și al edificării culturale și civilizatoare a societății.

Pe parcursul celei mai mari părți a perioadei de funcționare, I.S.R. din București și secțiile sale regionale au deținut statutul de instituții private, deși au reprezentat prima formă instituționalizată a științei sociologice din spațiul românesc.

I.S.R. din București (1921-1948) a reprezentat cea mai însemnată formă organizatorică a școlii monografice românești, având în vedere că pe parcursul perioadei de funcționare s-a ocupat atât de elaborarea teoretică a metodei cercetării sociologice monografice, cât și de organizarea și desfășurarea cercetărilor în teren, precum și de publicarea și popularizarea monografiilor unui șir de localități românești supuse cercetării. I.S.R. din București a fundamentat teoretic metoda monografică și a experimentat-o pe larg, inițind și efectuând cercetările monografice în teren, prin intermediul Seminarului Sociologic care a organizat, începând cu anul 1925, campaniile monografice speciale în toate regiunile geografice și istorice ale țării. În perioada 1925-1933 a desfășurat „nouă campanii monografice în șapte sate din țară” [11, p. 19].

În Basarabia, experiența acestor cercetări științifice a ajuns cu aproape zece ani mai târziu, devenind cunoscută în mod practic din anul 1931, când I.S.R. din București, cu o echipă de 55 de monografiști sub conducerea lui Dimitrie Gusti, a cercetat satul Cornova din județul Orhei [12, p. 101]. Din anul 1934, acest tip de cercetare științifică a realităților sociale a cunoscut o anumită extindere în regiune, datorită organizării și funcționării în Chișinău a secției regionale a I.S.R. din București. În această activitate au fost atrași intelectuali basarabeni, specialiști în variate probleme, care au încadrat în programul lor cercetarea sub multiple aspecte a fenomenelor sociale din localitățile provinciei.

I.S.R. din București, în toate variantele sale organizatorice, a fost nucleul central al școlii sociologice românești. Printre membrii și colaboratorii școlii gustiene, activiști de vază ai I.S.R. din București s-au numărat iluștri sociologi, etnologi, folcloriști, precum Henri H. Stahl, Traian Herseni, Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția, Ernst Bernea, Ion I. Ionică, Vasile V. Caramela, Octavian Neamțu, Ion Conea, Xenia Costaforu, Gheorghe Focșa, Valer Butură, Ovidiu Bârlea, Mitu Georgescu, George Vlădescu-Răcoasa ș.a. „Cea mai teribilă școală de energetism național”, numită astfel de sociologul contemporan Ilie Bădescu, ne-a lăsat prin munca titanică a reprezentanților ei o moștenire neprețuită, prin care România a câștigat un loc important în istoria universală a sociologiei.

Școala sociologică de la București a dominat, timp de peste un sfert de secol, întreaga

viață științifică și culturală a țării. Din punctul de vedere conceptual și al înzestrării ideatice, Școala a dispus de propriul sistem sociologic și de metoda studiului monografic de tip românesc, care au reieșit din fundamentele științei sociologice, dar și din particularitățile realității sociale românești. I.S.R. din București (1921-1948) a fost cea mai reprezentativă și longevivă formă a mișcării sociologice românești. Instituția a valorificat entuziasmul intelectualității locale care s-a grupat deliberat, în cadrul secțiilor regionale de cercetări și acțiune socială. I.S.R. din Basarabia, apărut în 1934, a fost una dintre primele secții regionale constituite ca urmare a inițiativei conjugate a fondatorului școlii și a intelectualității din regiunile istorice ale României. În plan acțional, I.S.R. din București și secțiile sale regionale și-au asumat misiunea contribuției la edificarea social-culturală a țării prin cunoașterea științifică a realităților trecute și recente ale localităților din cuprinsul ei, cu precădere a realităților sociale rurale, satul românesc fiind recunoscut cea mai reprezentativă formă de comunitate socială. Ghidat de această misiune, Institutul central, împreună cu secțiile sale regionale și cu echipele studențești ale Fundației Culturale Regale, a desfășurat cercetări științifice sociale, după metoda monografică gustiană, în peste 500 de localități ale României. În cuprinsul Basarabiei au fost cercetate monografic satul Cornova, jud. Orhei, de către Institutul central, și satele Iurceni și Nișcani, jud. Lăpușna, satul Copanca, jud. Tighina, satul Popoștii de sus, jud. Soroca, satele Văprova și Dășcova, jud. Orhei, de către Institutul regional, precum și s-a întocmit planul pentru elaborarea monografiei orașului Chișinău. Prin activitatea sa de cercetare monografică și de răspândire a cunoștințelor științifice, prin inițierea serviciului social obligatoriu, prin diversele activități cultural-științifice și edificatoare, Institutul Social central și secțiile sale regionale au devenit cunoscute și apreciate în afara țării.

1.2. Istoriografia mișcării sociale românești de cercetare și acțiune socială

Reflectarea în literatura de specialitate a modului în care a apărut și a evoluat mișcarea socială românească de cercetare și acțiune socială, în cadrul căreia s-a înscris activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940), constituie chezașia cunoașterii și înțelegerii fenomenului în sine și oferă posibilitatea de a stabili perspectivele pentru întregirea istoriei acesteia. Elucidarea diverselor aspecte ale acestei mișcări cu valențe științifice, culturale și edificative deopotrivă, permite explicarea procesului fundamentării și instituționalizării științei sociologice românești și punerea în valoare a activității instituțiilor implicate, inclusiv a I.S.R. din Basarabia, ca parte a celei mai ample mișcări de cercetare și acțiune socială, cunoscută în spațiul românesc.

În literatura de specialitate din România, unele aspecte reprezentative ale mișcării sociale de cercetare și acțiune socială din perioada care ne interesează au fost mai mult sau mai puțin abordate. Însă din cauza interzicerii în anii regimului comunist, până către a doua jumătate a anilor '60 ai sec. al XX-lea, a sociologiei ca știință, aceasta fiind calificată drept invenție burgheză (atât în România, cât și în U.R.S.S. și R.S.S.M), un șir de probleme referitoare la această temă, între care: fundamentarea sociologiei românești ca știință; Școala sociologică gustiană, activitatea și realizările ei; instituționalizarea activității științifice în domeniul social; cercetările sociologice în teren etc. au constituit subiecte-tabu. Deși, unele dintre realizările Institutului Social Român din București, spre exemplu, Muzeul Satului din București, întemeiat în 1936, au fost recunoscute de autoritățile comuniste, nu se admitea, totuși, să fie popularizate meritele Institutului și ale unor personalități, precum, Dimitrie Gusti, George Focșa, Anton Golopenția, Traian Herseni, Henri Stahl ș.a. Constatăm că în perioada anilor 1948-1965 lipsesc cu desăvârșire studiile istoriografice consacrate problematicii care ne interesează.

Pe parcursul aceleiași perioade și până la căderea regimului comunist, în știința istorică din RSS Moldovenească s-a impus ideea că în Basarabia interbelică nu a existat și nu a activat

nici o instituție de cercetări științifice [13, p. 15]. Pornind de la această afirmație, pe cât de categoric exprimată, pe atât de lipsită de temeii, istorici sovietici consacrați ai timpului, susțineau că problema dezvoltării științei în perioada vizată nici nu merită a fi formulată sau cercetată [13, p. 15]. Drept urmare, despre activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940), – prima „instituție de cercetări științifice” [2, p. 29; 14, p. 248] dintre Prut și Nistru, nu s-a scris nimic.

Odată cu primele încercări de reabilitare a sociologiei ca știință de la începutul anilor '60, în România, au fost elaborate și primele lucrări care au încercat să pună în valoare activitatea Școlii monografice românești și a formelor sale instituționale, Asociația, Institutul, Seminarul. Printre autorii aparițiilor respective s-au numărat reprezentanți din ultima promoție a școlii, Paul H. Stahl, Florea Stănculescu, Adrian Gheorghiu și cercetătorii Ovidiu Bădina, Lucia Apolzan, Ștefan Costea. Dintre foștii activiști de seamă ai școlii, o deosebită contribuție a avut Henri H. Stahl. Însă, acele lucrări, publicate în noile împrejurări, nu au abordat în mod special organizarea și activitatea instituțiilor respective. Ele au pus în valoare studiile foștilor reprezentanți ai școlii gustiene, teoreticienii de marcă ai sociologiei practice. Totuși, pentru că își propuneau scoaterea din anonimat a rezultatelor școlii științifice bucureștene, studiile din această perioadă au fost însoțite de unele analize succinte ale activității instituțiilor componente ale Școlii, în special a I.S.R. din București. Din motive lesne de înțeles, lucrările publicate în România până la 1989 nu conțin, însă, nici o informație sau referire la activitatea secției de la Chișinău a Institutului.

După 1989, se amplifică preocupările specialiștilor din România pentru istoria și conținutul mișcării de cercetare și acțiune socială, reconsiderarea activității Școlii sociologice gustiene devenind o ocupație mai frecventă și mai consecventă. Se remarcă Ilie Bădescu, Ozana Cucu-Oancea, Gheorghe Șișeștean, Sanda Golopenția, Antonio Momoc, Zoltan Rostas, Maria Larionescu, Dan Dungaci. Printre lucrările importante pentru cercetarea temei prezentei teze se numără cele semnate de: Mircea Vulcănescu, *Scoala sociologică a lui Dimitrie Gusti* (București, Editura Eminescu, 1998), *Tratat de sociologie rurală*, Ilie Bădescu, Ozana Cucu-Oancea și Gheorghe Șișeștean (coordonatori) (București: Editura Mica Valahie, 2009), Antonio Momoc, *Capcanele politice ale sociologiei interbelice. Școala gustiană între carlism și legionarism (Prefață de Zoltan Rostas)* (București, 2012), Zoltan Rostas, *Atelierul gustian. O abordare organizațională* (București, Tritonic, 2005), Zoltan Rostas, *Monografia ca utopie. Convorbiri cu Henri H. Stahl (1985-1987)* (București Editura Paideia, 2000). Însă, nici după 1989 lucrările sociologilor români nu vor aborda chestiunea Institutului Social Român din Basarabia, ca secție regională a Institutului de la București.

În Republica Moldova, începând cu anii '90 ai sec. XX, istoriografia națională înregistrează o atenție sporită față de problemele istoriei Basarabiei interbelice. În acest context, au apărut și unele materiale episodice cu privire la Institutul Social Român din Basarabia, semnate de: Ion Țurcanu (1990) [15], Nicolae Enciu (1996) [2], Grigore Botezatu (1991), în care au fost abordate anumite aspecte din istoria și activitatea instituției. Pentru prima dată în istoriografia națională printre instituțiile care au contribuit la prosperarea cultural-științifică a Basarabiei interbelice este menționat și Institutul Social Român din Basarabia [15, p. 227]. Într-o lucrare de sinteză privind istoria românilor, Ion Țurcanu a subliniat că Basarabia a fost cuprinsă în programul de cercetări sociologice al Institutului lui Dimitrie Gusti, datorită funcționării la Chișinău a filialei acestui for științific, „care în a doua jumătate a anilor '30 edita anuarul *Buletinul* cu rezultatele cercetărilor sociologice efectuate” [16, p. 128] între Prut și Nistru. În opinia lui Ion Țurcanu, „acest demers era extrem de important din punctul de vedere al sensibilizării societății românești asupra realităților basarabene și pentru orientarea politicii statului față de această provincie” [16, p.128].

Cunoscutul filolog și folclorist Grigore Botezatu s-a ocupat, începând cu anul 1991, de evocarea moștenirii folcloristicii interbelice basarabene, venind în contact direct cu activitatea celui mai însemnat exponent basarabean al domeniului din acea perioadă, Petre Ștefănuță, care a fost și cel mai energic colaborator al Institutului Social Român din Basarabia. Una dintre primele lucrări îngrijite de Grigore Botezatu, dedicată activității de folclorist a lui Ștefănuță, poartă titlul *Folclor și tradiții* de Petre Ștefănuță (Chișinău, 1991). Lucrarea este semnificativă prin faptul că reproduce informații, rapoarte și materiale perfectate de Ștefănuță, în calitate de director și secretar al I.S.R. din Basarabia, prezentând activitatea instituției. Grigore Botezatu prezintă în studiul său introductiv unele secvențe din activitatea regională basarabene, în care era implicat Ștefănuță. Articolul lui Grigore Botezatu intitulat *Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940)* [17], publicat în 1992, descrie cercetările monografice ale instituției basarabene, deși nu face uz de detalii. Autorul se referă cu precădere la cercetările efectuate de echipa filialei în satul Nișcani, județul Lăpușna, deși pomeneste și despre planurile instituției pentru satele Copanca, județul Tighina, și Popeștii de Sus, județul Soroca. În cuprinsul articolului sunt integrate un șir de materiale publicate în edițiile periodice din epocă, sporind valoarea articolului sub aspect istoriografic. În 2001, Grigore Botezatu a publicat un articol despre campania monografică organizată de Institut la Popeștii de Sus, județul Soroca [12]. Cercetările monografice pe Valea Nistrului de Jos au constituit obiectul unui alt material al lui Grigore Botezatu, publicat în anul 2003 [18]. Autorul face referințe atât la cercetările echipei monografice a Institutului basarabean, cât și la cercetările echipelor regale studențești ale Fundației Culturale Regale „Principele Carol”. Cele mai ample descrieri aparțin campaniei de la Copanca (1937), care, de altfel, este mai bine reflectată și în publicistica timpului. Cea mai recentă lucrare a lui Grigore Botezatu este *Datini și creații populare/Petre V. Ștefănuță: text ales și stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Grigore Botezatu* (Chișinău, 2008). Lucrarea prezintă aproape integral rezultatele activității de cercetare științifică a folclorului, datinilor și obiceiurilor, efectuate de Petre Ștefănuță, în cadrul Institutului basarabean. Prețioase sunt studiul introductiv și anexele din lucrare, care evocă pagini însemnate din activitatea instituției regionale, fotografiile executate în cadrul campaniilor de cercetare, reproducerea unor cronici despre activitatea regională din publicațiile de epocă.

Unicul studiu consacrat activității I.S.R. din Basarabia aparține cercetătorului Nicolae Enciu, apărut în 1996 [2]. Studiul prezintă, în miniatură, un model de cercetare istorică complexă a problemei privind organizarea și activitatea instituției regionale sociologice, dezvoltându-se, în mod logic, judicios structurat și potrivit consecutivității cronologice, principalele aspecte care au caracterizat activitatea acesteia. Câteva referințe la cercetările științifice realizate în cadrul Institutului regional au fost făcute de Nicolae Enciu și în lucrarea *„Tradiționalism și modernitate în Basarabia anilor 1918-1940”* [19]. Autorul a prezentat importanța unor rezultate ale cercetărilor monografice și ale echipelor studențești gustiene, întreprinse în satele Popeștii de Sus, jud. Soroca [19, p. 271], Copanca, jud. Tighina [19, p. 277], Văleni și Colibași, jud. Cahul [19, p. 275-276].

Cercetările întreprinse până în prezent rămân, totuși, destul de modeste în raport cu prestația pe care a avut-o „această instituție științifică pentru viața științifică și culturală a Basarabiei și a întregii țări” [20, p. 32].

Constatăm, așadar, existența unui număr extrem de mic de studii și lucrări consacrate, direct sau tangențial, istoriei mișcării sociale românești de cercetare și acțiune socială din Basarabia, care să ajute la dezmințirea aprecierilor eronate, lansate de-a lungul timpului și să prezinte obiectiv activitatea primei instituții de cercetări științifice în domeniul social, care a funcționat pe parcursul anilor 1934-1940. La ora actuală nu cunoaștem o singură

lucrare monografică care ar reflecta istoria organizării și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940), ca element structural al prestigioasei Școli sociologice românești, în contextul mișcării sociale de cercetare și acțiune socială din perioada interbelică.

Plecând de la această realitate, autorul prezentei lucrări, întemeindu-și cercetarea în cea mai mare parte pe documente și materiale din perioada funcționării instituției, și-a asumat responsabilitatea de a completa, în măsura posibilităților, acest gol.

1.3. Surse documentare privind activitatea Institutului Social Român din Basarabia

Suportul documentar de bază pentru cercetarea istoriei Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940), îl constituie informația cuprinsă în fondurile de arhivă, în special, în fondurile Arhivelor Naționale Istorice Centrale din București, Direcției Județene a Arhivelor Naționale din Iași și Arhivei Academiei Române.

Cercetând fondurile Direcției Județene Iași a Arhivelor Naționale, am constatat că foarte puține dintre acestea conțin informații relevante pentru subiectul tezei, totuși, date prețioase au putut fi colectate din fondul 144 *Rezidenția Regală a Ținutului Prut*, inventar 1753, dosar 694 (174); fondul *Universitatea „A.I.Cuza” Iași, Rectorat*, dosar 1657/1937; fondul *Paul Mihail*, dosarele 779, 924, 925; fondul *Vasile Harea*, dosarele 19, 23 și 76. Documentele fondurilor respective au dat posibilitatea unor precizări referitoare la constituirea și funcționarea I.S.R. din Basarabia, între care: cu privire la temeiul legal al reorganizărilor Institutului, operate în anul 1939; cu privire la modul de finanțare a activității Institutului regional s-a putut observa apariția anumitor nuanțe în procedura de finanțare a Institutului, în funcție de modificarea statutului său; cu privire la campaniile monografice organizate de Institut în localitățile basarabene; cu privire la misiunea, aria preocupărilor și disponibilitatea publică a Institutului Social basarabean ș.a.

Din fondurile Arhivelor Naționale Istorice Centrale (București) deosebit de prețioase pentru cercetarea temei propuse sunt: Fondul „Fundația Culturală Regală. Centrala”, dosarele 46/1923, 2/1931, 28/1935, 4/1936, 3/1937, 9/1938; Fondul „Alexandru Boldur”, dosarele I.1, I.4, I.5 (vol.1), I.5 (vol.2), I.9, II.1, II.5, II.8, II.9, II.10 (vol.1), II.10 (vol.2); Fondul „Pantelimon Halippa”, dosarele: 76/1943, 278/1929-1943, 324/1943, 344/1941, 372/f.d., 486/1918, 494/1923, 523/1938, 673/f.d., 805/1925-1942, 806/1932, 829/1928-1944, 852/1924-1969, 940/1940-1941, 964/1932-1940.

Cele mai multe documente cuprinse în dosarele Fondului „Fundația Culturală Regală. Centrala”, la care s-au făcut multiple referințe în teză, au servit la întregirea istoriei Institutului Social Român din Basarabia, însă, complementară. În mod direct activitatea I.S.R. din Basarabia este vizată doar în câteva documente, între care: „*Planul de organizare a expoziției monografice a Institutului Social Român din Basarabia*” (dosar 28/1935, fila 13), care elucidează o activitate însemnată a filialei, realizată după încheierea a patru campanii monografice, organizate în satele Iurceni și Nișcani, jud. Lăpușna, Copanca, jud. Tighina, și Popeștii de Sus, jud. Soroca; *Scrisoarea oficială* din partea Directorului general al I.S.R. din București, datată cu 18 noiembrie 1936, adresată I.S.R. din Basarabia (dosar 4/1936, fila 190), prin care se solicită participarea filialei de la Chișinău la organizarea Expoziției a III-a a Echipelor regale studențești și a Institutelor Sociale.

În fondurile particulare ale cunoscutelor personalități basarabene Alexandru Boldur și Pantelimon Halippa, implicați nemijlocit în organizarea și activitatea Institutului regional, au fost identificate documente care vizează direct cercetarea de față. Cel mai însemnat document identificat în Fondul „Alexandru Boldur” este *Memoriul* adresat de profesorul Facultății de Teologie din Chișinău, Alexandru Boldur, Ministrului Instrucțiunii și Cultelor, profesorului Dimitrie Gusti, datat cu martie 1934 (dosar II/10 vol.1, filele 1-3 și dosar II/10 vol. II, filele

1-2). *Memoriul* conține propunerea lui Alexandru Boldur de a se înființa la Chișinău „o secțiune (filială - n.n.) a Institutului Social Român” din București. Dosarele indicate conțin două variante ale *Memoriului*, cea de-a doua fiind mai completă. Conținutul acestora permite o completare substanțială a subiectului privind constituirea filialei chișinăuene a Institutului, reflectat în cadrul cap. 2 al tezei. *Memoriul* confirmă că inițiativa locală privind fondarea Institutului regional a fost nu doar lansată, dar și susținută prin toate mijloacele posibile de reputatul istoric. Documentul explică și atitudinea de mai târziu a istoricului Boldur față de acest institut regional, la fel, permite evidențierea unor inexactități expuse de el în memoriile sale cu privire la acest subiect.

Printre cele mai însemnate documente identificate în dosarele Fondului „Pantelimon Halippa”, trebuie menționat „*Raportul privind cercetările monografice ale Institutului Social Român din Basarabia desfășurate de către echipa monografică a Institutului în comuna Popeștii de Sus, jud. Soroca*” (august 1938). Este o copie a Raportului, întocmit și expediat către președintele I.S.R. din Basarabia (Pantelimon Halippa) de către inspectorul echipei monografice, Petre Ștefănuță, cu specificarea că originalul raportului a fost expediat către centrala Institutului, la București (dosarul 523/1938). Fondul conține două scrisori adresate lui Pantelimon Halippa de către Alexandru Boldur, din 2 și 6 octombrie 1934 (dosarul 829/1928-1944, filele 6-7), conținutul cărora a permis completarea substanțială a aspectului inaugurării, la Chișinău, a filialei I.S.R. din București. În general, Fondul „Pantelimon Halippa” a oferit un bogat material factologic documentar cu privire la campaniile de cercetări monografice organizate de I.S.R. din Basarabia (dosarul 964/1932-1940), în special, cu privire la problemele întâmpinate în procesul organizării acestora, inclusiv problemele acoperirii financiare a cheltuielilor pentru deplasarea și întreținerea monografiștilor în timpul activității în teren. Detaliile sunt descrise în corespondența lui Petre Ștefănuță, organizatorul campaniilor monografice ale filialei basarabene, către Pantelimon Halippa (filele 2-3, 23-24, 25-27, 28, 29, 30, 33-34).

Detalii interesante privind activitatea Institutului sociologic central au fost identificate în Arhiva Academiei Române. Cele mai importante în acest sens sunt documentele din *Arhiva Dimitrie Gusti*, între care: Ms.30; VI Varia 15, 18, 46, 50; VII Varia 3a, 3b; XII Varia 1; XII Varia 2; XII Varia 3; XII Varia 5; XII Varia 6; XII Varia 7; XII Varia 8; XII Varia 9; XII Varia 10; XII Varia 20; XVI Varia 16; XVI Varia 20; XX Imprimare 1,2,3,4,6. În unele dintre acestea se regăsesc informații sumare despre implicarea sau activitatea regionale basarabene.

Categoria surselor primare pentru cercetarea temei propuse este completată de publicațiile de epocă păstrate în secțiile „Cartea Rară” ale Bibliotecii „Andrei Lupan” a AȘM și Bibliotecii Naționale din Chișinău și în cele din fondurile Bibliotecii Arhivelor Naționale din Iași și Bibliotecii Universitare „Mihai Eminescu” din Iași. Prețioase informații pentru obiectul de studiu al lucrării de față au fost depistate în edițiile specializate continue, precum: „*Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*” (tomul I, 1937 și tomul II, 1939) [21, 22], prestigioasele reviste ale Institutului Social Român din București: „*Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*” (1919-1944) și „*Sociologie Românească*” (1936-1944) și în „*Revista Fundațiilor Regale: revistă lunară de literatură, artă și cultură generală*” (1934-1944). Edițiile periodice enumerate abundă în materiale elaborate de colaboratorii Institutelor sociale central și regional, reprezentând rezultatele cercetărilor monografice în teren, rapoartele privind activitatea, cronici și însemnări, datorită cărora a fost posibilă ilustrarea împrejurărilor și a cadrului legal al constituirii, funcționalității și rezultatelor activității de cercetare monografică a I.S.R. din Basarabia pe parcursul anilor 1934-1940. Sunt de apreciat, pentru bogăția detaliilor oferite, rapoartele membrilor echipei de conducere a Institutului basarabean, Pantelimon Halippa, Teodosie Știrbu, Petre Ștefănuță [23, 20, 24, 25], cronicile și însemnările

colaboratorilor institutului bucureștean, între care: Octavian Neamțu, Henri Stahl, Traian Herseni, Mitu Georgescu [26, 27].

De o importanță mai redusă, dar indispensabile investigații și cunoașterii istoriei și activității I.S.R. din Basarabia precum și procesului de elaborare a tezei de doctorat, sunt informațiile ce vizează instituția în cauză, publicate sub forma unor avize, însemnări, cronici, rezumate ale activității etc., în revistele și ziarele românești, cu precădere cele basarabene din acea perioadă: „*Viața Basarabiei*”, „*Arhivele Basarabiei*”, „*Din trecutul nostru*”, ziarul: „*Cuvânt Moldovenesc*”, „*Însemnări Ieșene*” ș.a.

2. ACTIVITATEA CULTURALĂ ȘI ȘTIINȚIFICĂ A INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA

În acest capitol este cercetată fondarea și structura instituției regionale, sunt elucidate direcțiile de activitate și experiența de cercetare monografică pe teren a regionalei, sunt analizate problemele sociale, identificate în procesul cercetărilor științifice a localităților basarabene și soluțiile propuse pentru acestea.

2.1. Fondarea și structura Institutului

Institutul Social Român din Basarabia, „al doilea institut social regional” [26, p. 33] din România interbelică, a fost înființat la 18 noiembrie 1934. Adunarea inaugurală a fost precedată de o etapă relativ extinsă de pregătire, care a durat de la lansarea inițiativei privind fondarea Institutului, în august 1932, până la acțiunile organizatorice nemijlocite din toamna anului 1934, incluzând și o ședință preparatoare din dimineața zilei de 18 noiembrie 1934.

Documentele de arhivă și presa periodică a timpului au permis elucidarea detaliilor legate de organizarea fondării Institutului regional, clarificarea aspectelor discutabile în privința autorului inițiativei creării acestuia în Basarabia și precizarea componenței corpului administrativ, statutului, modului de finanțare, structurii instituției. S-a confirmat că inițiativa fondării Institutului a aparținut deopotrivă savantului Dimitrie Gusti și intelectualilor basarabeni, dintre ultimii, într-o măsură mai mare, fruntașului băștinaș, omului politic, Pantelimon Halippa și reputatului istoric, Alexandru Boldur.

Conducerea aleasă a I.S.R. din Basarabia, a inclus președinți și vicepreședinți onorifici și activi. Conducătorii onorifici au reprezentat cele mai distinse personalități din țară și din provincie, președinte de onoare fiind ales M.S. Regele Carol II, iar vicepreședinți onorifici – fostul ministru al Basarabiei, Vladimir Cristi, și primarul Chișinăului, Ion Costin.

În calitate de președinte activ al instituției a fost ales Pantelimon Halippa. Vicepreședinți activi au devenit, în urma alegerii, profesorii universitari: Ștefan Ciobanu, membru al Academiei Române, Nicolae Popescu-Prahova, decan al Facultății de Teologie din Chișinău, și P.S.S. Serghie Bejan [20, p. 32], profesor la aceeași Facultate. La 22 martie 1936, aflat într-o vizită la Chișinău și participând la adunarea generală anuală a I.S.R. din Basarabia, membru de onoare al Institutului a fost ales și președintele I.S.R. din București, prof. univ. dr. Dimitrie Gusti [28, p. 24]. Chestiunile de secretariat ale Institutului au fost încredințate tânărului Petre Ștefănuță [20, p.32; 29, p. 565; 2, p. 29], numit secretar general la scurt timp după înființare. Din 1939 vicepreședinte activ al Institutului a devenit șeful Secției Economice a instituției, Teodosie Știrbu.

Inițial, I.S.R. din Basarabia s-a constituit ca instituție particulară și a funcționat cu acest statut timp de patru ani și trei luni (de la 18 noiembrie 1934 – până la 14 februarie 1939). Începând cu 14 februarie 1939 a fost încadrat în Serviciul Social, devenind instituție de stat și reprezentând o structură regională a Institutului de Cercetări Sociale al României. După suspendarea la 12 octombrie 1939 a Legii Serviciului Social (decretul-lege nr. 3726) [30,

f.116], Institutul de Cercetări Sociale al României, în decurs de o lună, a fost reorganizat în Institutul de Științe Sociale al României, iar regionala lui de la Chișinău „a revenit la vechiul Institut Social Român din Basarabia” [24, p. 608].

În plan financiar, activitatea Institutului regional era susținută din cotizațiile membrilor săi și din subvențiile acordate de către diferite instituții publice, precum: Primăria Municipiului Chișinău, Prefectura județului Lăpușna, Consiliul Eparhial din Chișinău și altele. Cel mai consistent suport l-a avut, însă, din partea Fundației Culturale Regale „Principele Carol”, mai ales în anii în care aceasta s-a aflat sub conducerea prof. univ. dr. Dimitrie Gusti [22, p. 608; 24, p. 607].

Structural, Institutul social regional includea 16 secții. Dintre acestea inițial și-au inaugurat activitatea șase: economică, tehnică, cooperativă, juridică, sociologică și agricolă” [21, p. 414], în primii doi ani au activat cinci, iar rapoartele și însemnările ulterioare vor arăta că dintre cele cinci secții funcționale, în mod metodic și consecvent au activat doar trei: sociologică, economică și tehnică.

2.2. Direcțiile de activitate

Institutul Social Român din Basarabia a fost o instituție de cercetări științifice care a „desfășurat o importantă și rodnică activitate științifică și culturală, având la bază un scop și un program de activitate bine definit” [2, p. 29]. Obiectivul primordial pe care și l-a propus, pornind de la năzuința de a lichida „necunoașterea provinciei”, era să cerceteze „științific viața socială a Basarabiei, pentru a o face cunoscută conducătorilor țării și românilor din celelalte ținuturi” [22, p. 607]. I.S.R din Basarabia a pretins să devină, cu timpul, instituția „care să îmbrățișeze în câmpul cercetărilor sale problemele sociale cele mai însemnate, care își caută o soluționare în această provincie românească” [23, p. 24]. Plecând de la aceste obiective, Institutul și-a organizat și și-a desfășurat activitatea în două direcții de bază: 1) pe calea conferințelor publice și 2) pe calea cercetărilor monografice ale localităților, practic, din toate zonele Basarabiei [23, p. 22; 20, p. 33].

Institutul a aprobat și a activat conform programelor de lungă durată și celor anuale, principalele puncte ale cărora au fost „ridicate și discutate încă de la primele ședințe de constituire” [21, p. 400]. Programele instituției au cuprins deziderate importante pentru viața socială din ținut, între care: cunoașterea satelor și orașelor basarabene prin metoda cercetărilor monografice, organizarea unui muzeu sociologic al Basarabiei, întocmirea unui îndreptar bibliografic, care să includă toate studiile asupra Basarabiei, organizarea unei biblioteci sociologice, cu o secție care să cuprindă toate cărțile privitoare la teritoriul dintre Prut și Nistru, reprezentarea rezultatelor cercetărilor monografice în conferințe publice, organizarea de conferințe publice cu concursul celor mai distinse personalități din țară, publicarea monografiilor localităților și regiunilor cercetate [24, p. 606].

Perioada relativ scurtă de funcționare nu i-a permis Institutului să realizeze toate prevederile programate, totuși, datele din rapoartele periodice, expediate centralei de la București, confirmă că în ambele direcții de activitate instituția regională a atins rezultate apreciabile.

2.3. Cercetările echipelor monografice în teren

Institutul Social Român din Basarabia a urmat cu fidelitate „atât orientarea programatică, cât și metoda monografică” [27, p. 389] ale școlii sociologice de la București, în baza cărora a constituit echipe multidisciplinare proprii compuse din istorici, etnografi, juriști, medici, statisticieni, agronomi, preoți, pedologi, economiști, ingineri etc. și a organizat campanii monografice în teren. Cercetările monografice în teren au constituit primul model de studiu științific al realității sociale, programat și realizat de către cercetători în Basarabia. Cercetarea a fost centrată asupra satului, forma de viață fundamentală și unitatea cea mai

expresivă a realității sociale din spațiul românesc. Institutul regional a organizat și a desfășurat campanii de cercetări monografice în șase sate, amplasate în diferite regiuni geografice ale provinciei: *Iurceni și Nișcani*, jud. Lăpușna – în regiunea Codrului, *Copanca*, jud. Tighina – în regiunea Nistrului de Jos numită și Baltă sau regiunea de luncă a Nistrului, *Popeștii de Sus*, jud. Soroca – în regiunea de câmpie din nordul Basarabiei, *Dâșcova și Vâprova*, jud. Orhei – în aceiași regiune a Codrilor centrali. Campania de cercetări monografice de la Iurceni a decurs în perioada 1-31 august 1935, cea de la Nișcani, între 2-30 august 1936, campania de la Copanca s-a desfășurat în perioada 14 august-3 septembrie 1937, campania de la Popeștii de Sus începând de la 8/30 iulie până la 12 august 1938. Campania de cercetare a satelor Dâșcova și Vâprova a decurs în luna august 1939 (datele exacte nu au fost identificate).

Pentru organizarea cercetărilor în teren Comitetul Institutului, împreună cu echipele monografice create în acest scop, a selectat localitățile care întruneau criteriile stabilite în acest sens și au organizat pregătirea teoretică a cercetătorilor. S-a constatat că au existat suficiente dificultăți legate de identificarea și alegerea satelor potrivite pentru cercetare, de completarea echipelor cu numărul necesar de cercetători specializați în domeniile impuse prin caracterul cercetărilor programate, de asigurarea financiară a campaniilor și a publicațiilor Institutului, de modul în care s-au construit relațiile monografiștilor cu locuitorii satelor cercetate, de organizarea muncii de cercetare în teren etc. Totuși, Institutul a reușit să efectueze cercetările în teren în conformitate cu sistemul sociologic monografic și potrivit metodei monografice, care presupuneau cercetarea aspectelor caracteristice ale celor 4 cadre ale vieții unității sociale (cosmologic, biologic, istoric și psihologic) și a celor 4 genuri de activitate proprii localităților, care, în fond, definesc viața socială a unității (manifestările economice, spirituale, politice și juridice).

Importanța primordială a campaniilor monografice în teren a fost determinată de valoarea rezultatelor cercetării științifice sociologice a realităților sociale a satelor. Campaniile de cercetare au condus la organizarea unei arhive bogate de material documentar sociologic, economic, istoric, geologic etc., pus la dispoziția oricărui cercetător interesat din acea perioadă și de neprețuit și pentru viitor, dacă nu ar fi dispărut în condiții bănuite, însă, necunoscute exact.

Materialul documentar colectat, care a reușit să fie procesat, a format conținutul comunicărilor științifice prezentate de monografiștii basarabeni în ciclurile de conferințe pentru diseminarea rezultatelor cercetărilor, care au avut loc după încheierea campaniei monografice, pe parcursul lunilor octombrie-martie. Acele comunicări au constituit baza studiilor științifice privitoare la viața socială a satelor cercetate, care au fost publicate în revistele de specialitate ale Institutului sociologic central și ale Institutului regional sau au apărut în formă de lucrare aparte.

2.4. Contribuția cercetărilor sociologice la soluționarea problemelor sociale din Basarabia

Impactul social al campaniilor desfășurate de echipele Institutului a fost substanțial, având în vedere, întâi de toate, faptul că cercetările întreprinse în fiecare dintre localitățile desemnate au reliefat atât problemele tipice pentru satul basarabean din această perioadă, cât și problemele specifice anumitor localități aparte. Totodată, popularizarea rezultatelor acestor cercetări prin intermediul publicațiilor, a informațiilor din presă și prin conferințe publice a condus la cunoașterea de către conducătorii țării [22, p. 607], dar și de către populație, a vieții sociale reale a provinciei și a problemelor existente.

Sensibilizarea opiniei publice și atenționarea autorităților administrative cu privire la necesitatea implicării acestora în soluționarea sau, cel puțin, în vederea diminuării problemelor identificate de monografiști au avut ca efect un șir de măsuri aplicate, prin

dispoziții superioare dar și prin decizii locale, cu susținerea financiară în limita posibilităților din partea instituțiilor publice vizate sau parvenind de la fundații culturale, prin care s-a urmărit îmbunătățirea situației economice, sociale și culturale a societății în ansamblu, precum și a localităților concrete. Totodată, campaniile de cercetare în teritoriu, discuțiile particulare și colective purtate cu locuitorii satelor și implicarea activă a monografiștilor în căutarea soluțiilor pentru problemele detectate în localitățile în care poposeau pentru cercetări sociologice, au contribuit la înțelegerea de către săteni a rostului muncii în folosul comunității și a activității lor participative.

Membrii echipelor monografice au aplicat o abordare riguros științifică și, în același timp, pragmatică, la investigarea acelor aspecte ale vieții localității pentru cercetarea cărora se angajaseră, de aceea, în cazul identificării anumitor probleme care afectau localitatea sau regiunea, nu s-au limitat la simpla constatare a acestora, ci le-au analizat în profunzime, evidențiind cauzele apariției, arătând consecințele, precum și prefigurând posibilele soluții. Mai mult, datorită concursului dezinteresat al monografiștilor, Institutul a acordat ajutorul de care a fost în stare pentru a rezolva multe dintre problemele descoperite. Unii dintre membrii echipelor din teren au revenit în satele cercetate peste un an sau doi de la încheierea campaniei monografice, pentru a duce la bun sfârșit misiunea asumată în legătură cu încercarea de a rezolva anumite probleme comunitare.

Propunerile de soluții pentru multe dintre problemele identificate și semnalate nu au constituit o datorie a Institutului. Faptul că cercetătorii regionali au însoțit cercetările, comunicările și elaborările științifice realizate cu prezentarea de soluții pentru rezolvarea problemelor din localitățile investigate demonstrează, întâi de toate, competența specialiștilor în domeniile pe care le abordau. Pe de altă parte, faptul reprezintă o confirmare clară a interesului și dorinței acestor intelectuali basarabeni de a-și aduce contribuția la îmbunătățirea situației din localitățile provinciei, la modernizarea vieții sociale și la ridicarea nivelului de cultură și civilizație al Basarabiei.

3. POPULARIZAREA REZULTATELOR ȘI SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A CERCETĂRILOR INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA

În acest capitol este prezentat rezumativ conținutul „*Buletinului*” Institutului regional, ca mijloc de diseminare a rezultatelor cercetărilor monografice, se arată cât de amplu a fost reflectată activitatea instituției în edițiile periodice și de cultură din România interbelică, inclusiv în cele din Basarabia și cât de vastă și importantă s-a dovedit a fi moștenirea culturală și științifică a activității Institutului Social Român din Basarabia.

3.1. Buletinul Institutului ca mijloc de diseminare a rezultatelor activității instituției regionale

Potrivit conceptului gustian și directivelor Institutului social central, cercetarea localităților selectate trebuia să se încheie cu întocmirea unor monografii. Rezultatele campaniilor de cercetare monografică în teren urmau să fie sintetizate și prezentate în studii științifice complexe și cuprinzătoare, care să aducă în vizorul publicului larg, dar și al oamenilor politici și al funcționarilor de stat, diferitele dimensiuni ale vieții sociale, economice și spirituale din satele cercetate, inclusiv aspectele problematice ale realității comunitare. Monografiile satelor românești aveau menirea să ajute la cunoașterea țării, din perspectiva îmbunătățirii vieții sociale rurale și a edificării culturale a localităților sătești.

Institutul regional basarabean nu a reușit să publice monografiile integrale ale satelor cercetate. Filiala chișinăuiană, „nu a dat la iveală o anchetă monografică de sinestătătoare” [27, p. 391]. În schimb, a reușit să editeze o publicație periodică, după modelul Buletinelor

secțiilor Institutului central, care s-a intitulat „*Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*” și care a popularizat, în paginile sale, rezultatele campaniilor de cercetare și a informat publicul cititor despre cele mai importante activități și implicări ale instituției în viața publică. Revista a trezit un viu interes în mediul intelectual și în publicistica românească a timpului, învrednicindu-se de largi comentarii în diferite reviste și ziare.

Publicația a tins să devină o ediție periodică anuală, care să cuprindă studii și materiale științifice referitoare la diferite aspecte ale vieții sociale și economice din localitățile basarabene supuse cercetării, după metoda sociologică monografică. Revista și-a propus să întrețină și o rubrică permanentă, intitulată *Cronica*, pentru a oferi spațiu suficient informațiilor și diverselor însemnări despre activitatea generală a filialei regionale și a secțiilor sale.

Diverse cauze obiective, între care timpul restrâns al funcționării regionale și insuficiența dotării financiare a activității acesteia, au determinat încălcarea periodicității apariției publicației. În total, au apărut doar două numere ale „*Buletinului*” (tomul I, în anul 1937, și tomul II, în 1939), cel de-al treilea număr (tomul III, preconizat să apară în anul 1940) a existat doar în variantă manuscris.

Publicarea primului număr al revistei s-a datorat, în mare parte, muncii Comitetului de redacție al „*Buletinului*”, care a fost ales în cadrul unei ședințe a Secției Sociologice a Institutului, din componența căruia făceau parte: Teodosie Al. Știrbu, Aurel Sava, Nicolae Moroșan și Petre Ștefănuță [31]. Comitetul a aprobat hotărârea definitivă despre tipărirea primului tom, a „întocmit cuprinsul *Buletinului*” [31], s-a ocupat de redactarea textelor expediate spre publicare, precum și de îndeplinirea formalităților necesare pentru apariția publicației.

Tomul (numărul) I al „*Buletinului*”, cu un volum de 416 pagini (420 cu 4 pagini introductive (V-VIII), autor, președintele instituției, Pantelimon Halippa), a cuprins 17 texte ale studiilor științifice, 56 de figuri, 14 planșe și 3 spițe genealogice. În acest cadru cantitativ, „*Buletinul*” a înfățișat o parte semnificativă din rezultatele cercetărilor monografice, întreprinse de Institutul basarabean în vara anului 1935 și vara anului 1936, popularizând în mediul intelectual prima experiență obținută de regională în cunoașterea științifică a realităților sociale din satele Basarabiei. Cadrul valoric al acestui număr al „*Buletinului*” rezidă în conținutul studiilor inserate, prin care au fost elucidate „diferite aspecte ale vieții sociale și economice din două sate așezate în fosta regiune a Codrul-Bâcului, satele Nișcani și Iurceni din județul Lăpușna” [27, p. 391] și în informațiile prețioase despre cele mai însemnate activități ale Institutului, de la înființarea sa (în 1934) până la apariția „*Buletinului*” (în 1937).

Tomul II al publicației a fost pregătit de redactorii dr. Nicolae N. Moroșan, secretar general al Institutului, Petre V. Ștefănuță, director, și Teodosie Al. Știrbu, vice-președinte a instituției basarabene. Numărul a apărut drept continuare la „*Buletinul*”, tom I (1937), dar cu titlul modificat în „*Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României, Regionala Chișinău*”, tom II (1938). Schimbarea titlului a fost determinată de transformarea I.S.R. din Basarabia în Regionala Chișinău a Institutului de Cercetări Sociale al României (1939).

Cel de-al doilea și ultimul număr al „*Buletinului*” are un volum total de 672 pagini. Cuprinsul părții principale a revistei, 606 pagini, îl reprezintă textele studiilor științifice, elaborate în baza rezultatelor cercetărilor monografice, acestea fiind înzestrate cu 5 hărți, 35 de figuri, 15 diagrame, 3 spițe genealogice, 35 de texte muzicale și 36 planșe. Rubrica *Cronica*, compartimentată în trei secțiuni: Însemnări; Idei și fapte; Recenzii, cuprinde 32 de pagini, iar alte 21 de pagini includ rezumatele studiilor din același „*Buletin*”, perfectate în limba franceză.

Tomul II a elucidat realitățile sociale ale comunei Copanca, județul Tighina, în baza rezultatelor cercetărilor monografice efectuate pe teren, prin contribuția a 19 autori – membri ai echipei monografice basarabene, care au propus spre publicare în „*Buletin*” 20 de studii științifice, semnate de cercetătorii: Florov N., Moroșan N., Arvat A., Ieniștea M., Năstase Gh., Necrasov O., Barbu D., Guja P., Costețchi M., Vrabie Gr., Grosu P., Ștefănuță P., Popovici V., Antonovici I. și Cotigă V., Bogos S., Pop C., Știrbu T., Știrbu N.

Cu acest minim de numere tipărite, „*Buletinul*” Institutului Social de la Chișinău rămâne unica publicație periodică cu un profil net științific din Basarabia anilor '30 și cel mai reușit mijloc de propagare a activității instituției. Materialul documentar oferit de cele două tomuri ale „*Buletinului*” a înlesnit cunoașterea unor realități diverse din viața satelor basarabene, precum și identificarea problemelor pe care acestea le ridicau. Pe calea acestei publicații, publicul larg a luat cunoștință cu cele dintâi lucrări științifice asupra realității sociale rurale din ținut, cercetată și descrisă după metoda monografică a Școlii Sociologice de la București.

Prin conținutul său „*Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*” a informat intelectualitatea și factorii de decizie interesați despre rezultatele cercetărilor monografice efectuate de Institut în decursul celor aproape 6 ani de activitate și despre cele mai importante activități desfășurate sau propuse spre organizare de către instituția științifică regională. Publicația a fost înalt apreciată de către specialiști, intelectuali, oameni de cultură, politicieni etc. și luată în seamă de către autoritățile publice locale și centrale. Fiecare dintre cele două numere ale revistei, care au apărut în ciuda dificultăților întâmpinate, au fost apreciate drept „operă unică de o valoare documentară științifică permanentă” [32, p. 127], precum și drept publicații „de o deosebită importanță” [27, p. 389] științifică și practică.

3.2. Reflectarea activității Institutului în edițiile periodice de specialitate și de cultură

Activitatea complexă a I.S.R. din Basarabia, de la realizarea chestiunilor organizatorice în cadrul secțiilor, la campaniile monografice în teritoriu, de la diseminarea rezultatelor cercetărilor, prin conferințe, expoziții, rapoarte, adunări, la publicarea studiilor științifice etc., a fost oglindită în edițiile periodice de specialitate, în reviste de cultură generală și în ediții de presă care apăreau, în această perioadă, în România și în provincia sa de est, Basarabia. Periodicele de specialitate și edițiile de presă constituiau atunci cel mai rapid mijloc de difuzare a informației despre realizările Institutului regional, dar și despre problemele pe care acesta le ridica cu privire la viața socială, economică și culturală a localităților basarabene.

În această ordine de idei, periodicele I.S.R. din București, revistele „*Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*” (1919-1943), „*Sociologie Românească*” (1936-1944) și „*Affaires Danubiennes*” (1938-1944), „cele dintâi apărute în România în domeniul științelor sociale” [33 p. 7], propuneau importante studii științifice din sociologia universală și națională și ample elaborări asupra diverselor aspecte ale realității sociale românești. Un loc aparte în paginile acestor reviste ocupau notele și reflecțiile asupra activității desfășurate de Institut și subdiviziunile regionale ale acestuia. Publicațiile Institutului de la București „au însemnat un punct luminos în evoluția științelor sociale și politice românești”, adresându-se „atât oamenilor de știință, de la studenți până la profesorii universitari și cercetătorii specialiști, cât și oamenilor politici de toate categoriile, funcționarilor publici de toate gradele precum și oricărui cetățean interesat de cunoașterea realităților... sociale și naționale” [33, p. 8].

În paginile primelor două reviste științifice de sociologie, editate de instituția bucureșteană, „*Arhiva pentru Știința și Reforma Socială și Sociologie Românească*”, au fost inserate mai multe studii, materiale, note, informații și rapoarte care vizau în mod direct activitatea filialei din Chișinău. Conținutul lor prezenta interes pentru oricine dorea (și

dorește) să cunoască în mod obiectiv și documentat nu doar activitatea Institutului Social Român din Basarabia, dar și viața socială, și evoluția generală a provinciei basarabene pe parcursul celor 22 de ani de aflare a acesteia în cadrul statului unitar român.

În 1934, pe baza unei înțelegeri între instituția bucureșteană și Institutul Internațional de Sociologie, „*Arhiva*” a devenit „și organul Federației Internaționale a Societăților și Institutelor de Sociologie, în al căror nume Institutul Internațional de Sociologie lucra” [34, p. IX]. Avantajul primordial al acestei schimbări a fost posibilitatea de a populariza peste hotarele țării realizările științei și experienței sociologice românești, inclusiv rezultatele primilor pași efectuați în acest domeniu de către intelectualii din Basarabia.

Materialele cu privire la Basarabia și cele care elucidau activitatea I.S.R. din Basarabia, publicate în fasciculele revistei „*Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*”, deși nu au fost numeroase, pot fi clasificate convențional în câteva categorii: 1) studii asupra istoriei, culturii și vieții publice a Basarabiei; 2) studii ce reprezintă rezultate ale cercetărilor monografice întreprinse de Institutul central în comuna Cornova din jud. Orhei (1931); 3) studii ale colaboratorilor I.S.R. din Basarabia, elaborate în baza rezultatelor cercetărilor monografice efectuate de către filiala chișinăuiană în satele provinciei și 4) reflecții și generalizări asupra activității instituției sociologice regionale.

Autori ai materialelor încadrate în aceste categorii au fost basarabeni Năstase Gh., Harea V., Ciobanu Șt., Ștefănuță P., Știrbu T., Boldur A., bucovineanul Nistor I., ardeleanul Onisifor Ghibu.

În cea de-a doua revistă periodică de specialitate a Institutului din București, „*Sociologie Românească*”, care a început să apară lunar, din ianuarie 1936, numărul materialelor și studiilor ce reflectau activitatea I.S.R. din Basarabia a fost mult mai mare. În cei 5 ani de ediție (1936-1944), revista a oferit cititorului interesat 29 de materiale tipărite, dintre care 13 reprezentau studii ce evocau diferite manifestări din localitățile basarabene. Dintre acestea, 5 studii puneau în evidență și problemele realității sociale, descoperite de echipele monografice în timpul campaniilor de cercetare în teren. Alte 9 materiale prezentau diverse note, cronici, însemnări, reflecții despre reușitele curente și perspectivele I.S.R. din Basarabia, iar 5 materiale constituiau sinteze și generalizări asupra activității instituției regionale, 3 dintre acestea fiind rapoarte întocmite după toate rigorile genului. 13 materiale, din cele 29 amintite, sunt semnate de către trei dintre cei mai activi colaboratori ai filialei chișinăuene a Institutului, Petre Ștefănuță, Teodosie Știrbu și Pantelimon Halippa. Dintre aceștia, Petre Ștefănuță, s-a dovedit cel mai prolific cercetător și autor, reușind să publice în fasciculele „*Sociologiei Românești*” 5 studii științifice, 4 dintre care relatează despre manifestările spirituale observate în satele Iurceni și Nișcani din județul Lăpușna, 2 rapoarte și 3 cronici privind activitatea generală a Institutului regional. Teodosie Știrbu l-a urmat, plasând în paginile acestei reviste 2 studii și 2 rapoarte, unul reflectând activitatea instituției regionale din perioada noiembrie 1934 - februarie 1936, cel de-al doilea raport, semnat împreună cu P. Ștefănuță, prezentând realizările obținute și problemele pe care le-a avut de înfruntat filiala, de la constituire până la începutul anului 1940. Pantelimon Halippa s-a înscris în cuprinsul revistei cu un raport privind activitatea instituției pe care o conducea, întocmit pentru perioada noiembrie 1934 - martie 1936, care a fost prezentat la prima adunare generală anuală a filialei, din 22 martie 1936.

Prin intermediul revistei de specialitate, „*Sociologie Românească*”, s-a reușit popularizarea, la scara întregii țări, a unor rezultate ale cercetărilor monografice, întreprinse de echipele filialei basarabene a Institutului. Revista „*Sociologie Românească*”, destinată inițial „exclusiv cercetărilor monografice” [35, p. 127], chiar dacă și-a modernizat ulterior formatul, a reprezentat, prin popularizarea studiilor și materialelor legate de Basarabia,

„instrumentul cel mai perfect și mai util de cunoaștere obiectivă a vieții satului românesc” [36, p. 409].

„*Revista Fundațiilor Culturale Regale*” (1934-1947), o altă publicație periodică centrală, editată sub egida Fundației Culturale „Regele Carol al II-lea” și la inițiativa regelui Carol al II-lea, a avut o contribuție mai mică la diseminarea activității I.S.R. din Basarabia, dar nu lipsită de importanță.

În perioada anilor 1934-1940, Revista Fundațiilor Culturale a publicat mai multe materiale, cronici, informații care priveau activitatea generală, științifică și publicistică a Institutului Social Român din București și doar câteva privitoare la activitatea secției chișinăuene a acestuia.

Cel mai sugestiv material cu privire la activitatea I.S.R. din Basarabia, publicat în „*Revista Fundațiilor Regale*”, reprezintă un amplu studiu, semnat de Ion Popescu, intitulat „*Contribuțiile Institutului Social Român din Basarabia pentru o mai bună cunoaștere a stărilor de lucruri din această provincie*” [37, p. 206-215]. Studiul prezintă obiectivele urmărite de instituția regională prin activitățile programate și desfășurate de aceasta, precizează categoriile profesionale de specialiști implicați în activitatea regionalei, dezvoltă cele mai însemnate realizări atinse de Institut până la acea dată, între care evidențiază conferințele de diseminare a rezultatelor cercetărilor efectuate la Iurceni și Nișcani, apariția primului volum al „*Buletinului*” Institutului (Chișinău, 1937), colectarea materialului „extrem de prețios, atât prin conținutul cât și prin forma lui variată, și pentru omul de știință, și pentru factorii politici...” [37, p. 208] etc.

Dintre revistele periodice de cultură generală care apăreau în Basarabia, cele mai multe materiale ce oglindeau activitatea Institutului social din Chișinău a publicat „*Viața Basarabiei*” (1932-1944). Revista a oferit spațiu studiilor elaborate de către membrii regionalei în baza cercetării diverselor aspecte ale vieții sociale din satele supuse exercițiului monografic, inclusiv textelor comunicărilor prezentate la conferințele de totalizare a rezultatelor cercetărilor sociologice, ținute de filială în localitățile basarabene. Printre primele studii din această categorie, a fost lucrarea lui Petre Ștefănuță „*Literatura populară a satului Iurceni*”. Au urmat: studiul semnat de Teodosie Știrbu „*Copanca-California României*” [38], alcătuit în urma cercetărilor monografice din vara anului 1937, eseul lui Petre Ștefănuță „*Între analfabetism și cultură*” (studiu comparativ pe baza rezultatelor cercetărilor din satele Iurceni și Nișcani) [39], „*Însemnări dintr-o campanie monografică, satul Popeștii de Sus județul Soroca*” [40] de același autor, și articolul lui Vasile Cotigă, din cadrul campaniei din vara anului 1938, intitulat „*În legătură cu expansivitatea Popeștenilor*” [41]. În toate aceste materiale au fost dezvoltate lucrurile frumoase ce caracterizau viața socială a localităților, dar și problemele complexe ale realităților rurale de atunci.

Revista „*Viața Basarabiei*” a oferit analize și sugestii asupra problemelor realității sociale, identificate în procesul cercetărilor din satele Iurceni, Nișcani, Copanca, Popeștii de Sus, a informat despre programul de activitate al regionalei, indicând timpul și locul desfășurării activităților acesteia și modificările intervenite uneori, a anunțat despre conferințele publice ale Institutului, despre vernisări de expoziții și despre implicările filialei în diverse activități culturale.

Unele informații sporadice despre activitatea instituției sociale regionale, au fost publicate în revista istorică „*Din trecutul nostru*”, fondată în 1933 la Chișinău de istoricul Gheorghe Bezviconi. Prin intermediul revistei, publicul cititor era informat despre desfășurarea campaniilor monografice inițiate în localitățile din provincie. De obicei, se anunța despre demararea cercetărilor, despre greutățile întâmpinate și despre personalitățile care vizitau comunele supuse cercetării, în legătură cu aceste activități speciale. Unul dintre

anunțuri, publicat în toamna anului 1936, specifică, de exemplu, că „echipa monografică a Institutului Social Român din Basarabia a cercetat, în august, comuna Nișcani, județul Lăpușna”. Cu această ocazie „comuna a fost vizitată de președintele Institutului, Pan Halippa” [42].

Succinte relatări despre activitatea I.S.R. din Basarabia, în special, despre colaborarea interinstituțională au fost publicate în „*Buletinul Muzeului de Istorie Naturală din Chișinău*”, alte informații au apărut în „*Însemnări Ieșene*”, în „*Școala Basarabeană*”, în „*Societatea de mâine*”, precum și în ziarele: „*Universul*”, „*Curentul*”, „*Viața Basarabiei*” [21, p. 416].

Presa românească din epocă s-a arătat foarte receptivă și deschisă față de I.S.R. din Basarabia. Un loc aparte în activitatea mediatică de atunci a revenit ziarului „*Cuvânt Moldovenesc*” (1928-1940), aflat sub direcția lui Pantelimon Halippa, tipărit inițial de Asociația „Astra”, ulterior - de Fundația Culturală Regală „Principele Carol”. Prima informație legată de Institutul regional, apărută în „*Cuvânt Moldovenesc*” a fost anunțul despre inițiativa profesorului A. Boldur în cadrul Congresului național al învățătorilor (Chișinău 28-29 august 1932) privind înființarea la Chișinău a unei secții a Institutului Social de la București, condus de Dimitrie Gusti [43]. După aceasta a urmat publicarea, pe parcursul celor aproape 6 ani de activitate a instituției (1934-1940), a unui șir de informații, note, extrase din comunicări, texte ale studiilor elaborate de monografiștii basarabeni, prin care publicul larg din Basarabia era informat despre toate acțiunile filialei, menite să contribuie la edificarea culturală și științifică a provinciei. Ziarul a scris despre campaniile de cercetări monografice din satele basarabene, în special din satele Iurcenii [44], Nișcani [45, 46, 47], Copanca [44].

Popularizarea activității Institutului social regional în edițiile periodice de specialitate și de cultură ale timpului demonstrează că filiala nu a fost o instituție cunoscută doar colaboratorilor săi, ci și unui public larg, confirmându-se, astfel, importanța și necesitatea acesteia pentru Basarabia și pentru România, în ansamblu.

3.3. Moștenirea culturală și științifică a Institutului Social Român din Basarabia

Institutul Social Român din Basarabia a lăsat o anumită moștenire cultural-științifică care merită toată atenția, din mai multe perspective: întâi de toate, din cea istorică, pentru că rezultatele cercetărilor întreprinse, păstrate în cele două tomuri ale „*Buletinului*” instituției și în lucrările separate (broșurile) publicate de monografiști, constituie surse istoriografice veritabile, în baza cărora pot fi întregite istoriile localităților vizate, pot fi clarificate diferite aspecte ale realității sociale interbelice din Basarabia și alte probleme ale vieții cotidiene; din cea sociologică, pentru că fac dovada primelor încercări de sociologie practică în Basarabia și a unor pași îndrăzneți de difuzare a cunoștințelor teoretice științifice de sociologie în mediul intelectual basarabean; din cea culturală, pentru că Institutul regional, pe lângă faptul că a reprezentat prima instituție de cercetare științifică din regiune, care s-a ocupat de investigarea problemelor realității sociale rurale, a fost și o instituție culturală cu implicații considerabile, prin concepte și idei și prin acțiuni practice, în opera de dezvoltare a societății basarabene și a contribuit la cultivarea conștiinței naționale a românilor basarabeni.

Deși Institutul s-a ocupat prioritar cu investigarea pluridisciplinară și înțelegerea socială integrată a satului prin elaborarea de monografii, a reușit, totodată, să cuprindă și să îmbine în activitatea sa ample acțiuni culturale, a inițiat și a întreținut un viu dialog cultural, în cadrul căruia un loc aparte l-au ocupat învățăturile *românismului și naționalismului* luminat, a realizat multiple inițiative educative prin care a contribuit la consolidarea conștiinței naționale a românilor basarabeni. Moștenirea culturală și științifică a Institutului Social din Basarabia necesită o studiere și o valorizare continuă, pentru a putea servi drept punct de sprijin în acțiunile menite să contribuie la creșterea nivelului de viață, al culturii și al civilizației în localitățile Republicii Moldova.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Una dintre realizările remarcabile ale sociologiei ca știință în România este crearea și funcționarea în perioada anilor 1918-1948 a unei „școli științifice” veritabile, moderne, care a întrunit toate elementele definitorii: concept, sistem de idei și metode, interacțiune interdisciplinară, manifestări publice, autoritate și control asupra muncii științifice, aceste elemente fiind luate în considerare la analiza performanței științifice și la etapa actuală. Afirmarea școlii sociologice românești în anii interbelici, atât la nivel național cât și la cel internațional, s-a datorat Asociației pentru Știința și Reforma Socială, Institutului Social Român din București, Seminarului de Sociologie, filialelor I.S.R. din provinciile istorice. Un domeniu cert al contribuțiilor originale ale Institutului este cel al generalizării experienței și regulilor investigației concrete a comunităților sociale sătești. La extinderea și la progresul continuu al acestui domeniu și-au adus aportul modest, dar imposibil de neglijat, Institutele regionale care au funcționat ca secții ale Institutului social central. În ordinea constituirii, Institutul Social Român din Basarabia a fost cea de-a doua secție regională a Institutului de la București și prima instituție de cercetări științifice în domeniul social dintre Prut și Nistru.

Activitatea Institutului regional nu a fost și nu este reflectată corespunzător în literatura de specialitate și în istoriografie, fapt care a determinat necunoașterea în mediul public și, parțial, în mediul intelectual actual, a istoriei și activității acestei instituții. Cercetarea de față a urmărit scopul să prezinte, în baza documentelor editate și inedite, istoria organizării și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940).

În urma cercetării întreprinse am ajuns la următoarele concluzii:

1. Contribuția mișcării și școlii monografice din România și a versiunilor instituționalizate ale acesteia, grație experienței teoretice și practice a cercetărilor sociologice în teren, a avut un impact major la consolidarea edificiului științei sociologice românești;

2. I.S.R. din Basarabia, ca secție regională a I.S.R. din București, a fost parte integrantă a mișcării de cercetare și acțiune socială, în accepțiune actuală – un curent științific reprezentat de școala monografică românească, care a avut forme sale reprezentative precum, Asociația pentru Știința și Reforma Socială (1918-1921), Institutul Social Român (1921-1939, 1944-1948), Institutul de Științe Sociale al României (1939-1944), Seminarul de Sociologie, Etică și Politică (1921-1948);

3. Institutul regional cu sediul la Chișinău a fost organizat datorită fondatorului școlii monografice românești, Dimitrie Gusti, însă, hotărâtoare a fost inițiativa locală și insistența unor intelectuali basarabeni, fruntași ai vieții culturale și științifice naționale, între care Pantelimon Halippa, Alexandru Boldur, Petre Ștefănuță. În lucrarea de față și în publicațiile la tema tezei am elucidat cele mai ilustrative detalii privitoare la acest aspect, am arătat relația reciprocă care s-a stabilit între instituția centrală și filiala sa din provincie, de la organizarea filialei și pe durata întregii perioade a funcționării acesteia, la fel, am reliefat contribuția deosebită a lui Pan Halippa și Alexandru Boldur la fondarea Institutului regional [48, 49, 50];

4. Prin sprijinul divers pe care l-a acordat intelectualității basarabene, I.S.R. din București a contribuit la dezvoltarea științei sociale și culturii naționale în Basarabia, iar Institutul regional la rândul său, la propășirea științifică și culturală dintre Prut și Nistru și din România. Lucrarea de față acordă un spațiu larg prezentării contribuțiilor reciproce la propășirea științifică și culturală națională. În mai multe publicații recente am elucidat valoarea științifică și culturală a cercetărilor științifice efectuate în cadrul Institutului regional, popularizate prin intermediul revistelor periodice ale instituției centrale și datorită revistei filialei regionale [51, 52];

5. Asemenea Institutului central, filiala regională „n-a creat nici oameni de știință, nici oameni politici, dar le-a organizat activitatea, le-a ușurat-o și nu odată le-a făcut-o cu puțință.” [3, p. 4]. Cercetările monografice întreprinse în satele Basarabiei au avut o însemnătate științifică și practică enormă pentru viața rurală care tindea și avea șansa să se schimbe în bine în urma explorării și cunoașterii problemelor satelor și datorită soluțiilor propuse de monografiști pentru rezolvarea acestora. Problemele tipice satelor românești din ținutul nostru și cele caracteristice satelor investigate monografic, precum și variantele de rezolvare a acestora pe care le-au propus membrii echipelor de cercetare, au constituit obiectul unor consistente studii și articole pe care le-am publicat în culegeri de materiale științifice din Republica și România [53, 54, 55];

6. Prin activitatea sa de cercetare monografică și de răspândire a cunoștințelor științifice, prin inițierea serviciului social obligatoriu, prin diversele activități cultural-științifice și edificatoare, Institutul sociologic central și secțiile sale regionale au devenit cunoscute și apreciate în afara țării;

7. Activitatea de cercetare științifică și cea mai mare parte a rezultatelor cercetărilor efectuate în teren de Institutul Social central și regionalele sale, inclusiv de I.S.R. din Basarabia, au fost popularizate prin intermediul conferințelor publice din țară și de peste hotare, lucrărilor științifice și edițiilor periodice de specialitate și de cultură;

8. Institutul regional a editat publicația sa periodică de specialitate, „*Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*”, care a tins să apară cu regularitate. Chiar dacă au fost publicate doar două numere, iar cel de-al treilea s-a aflat în pregătire, am putut demonstra că bogăția de materiale științifice, idei și note pe care o cuprinde fiecare tom ilustrează anvergura și profunzimea cercetărilor monografice [51];

9. Patrimoniul cultural și științific rămas ca moștenire de la Institutul Social Român din Basarabia, incluzând lucrări științifice, publicații, experiență, idei, metode de cercetare, modele, indicații metodologice, profesionalism, dăruire, asumare a rigorilor genului de activitate și alte valori materiale și imateriale, trebuie și poate fi valorificat integral în beneficiul istoriografic, științific, cultural, identitar, etc. al societății actuale.

Odată cu încheierea lucrării noastre de doctorat, am considerat necesar să formulăm și câteva recomandări care se impun în mod firesc:

1. În cadrul campaniilor de cercetare monografică cercetătorii au fost preocupați nu numai de ceea ce reprezintă satele în perioada actuală cercetării, ci au căutat să le descopere trecutul și să le întrezărească viitorul [56, p. 401]. Lucrarea de doctorat și publicațiile personale [57, 58] au elucidat această tendință a activității Institutului regional. Experiența aplicării metodei monografice la cercetarea istoriei și realității sociale a satelor din Basarabia interbelică, rigorile acestui gen de cercetare științifică a aspectelor vieții cotidiene, în opinia noastră, pot fi utilizate în procesul cercetării și elaborării monografiilor localităților de astăzi din Republica Moldova;

2. Reușitele teoretice și practice ale I.S.R. din Basarabia merită să fie cunoscute și propagate în sistemul de educație preuniversitar și universitar. În cadrul cursurilor de formare continuă pentru profesorii de istorie din sistemul preuniversitar, care se desfășoară în Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul, am inițiat un curs privind studiul monografic local, care și-a propus generalizarea experienței obținute în acest domeniu de către Institutul Social Român și de către regionala basarabeană a acestuia, în vederea elaborării pe baze științifice a monografiilor localităților. Recomandăm extinderea acestor cursuri de familiarizare cu experiența cercetărilor monografice interbelice în alte instituții de învățământ superior cu profil umanitar și în instituțiile de formare continuă a cadrelor didactice preuniversitare;

3. Moștenirea culturală și științifică a Institutului Social Român din Basarabia, care însumează publicații științifice, un bogat material sociologic și etnografic colectat, concepte, idei și experiență etc., trebuie valorizate în continuare, inclusiv prin valorificarea și editarea documentelor de epocă, studiilor, rapoartelor, cronicilor privind activitatea regionale;

4. Totodată, în această fază a cercetării recomandăm continuarea efortului de precizare a destinului arhivei de material sociologic a Institutului regional și a variantei manuscris a „*Buletinului*” tom III, identificarea și descrierea detaliilor privind campaniile de cercetare în teren din satele Dâșcova și Văprova, jud. Orhei etc.

5. De asemenea, considerăm că unele probleme ale realității sociale interbelice, abordate de monografiști, trebuie cercetate și înțelese mai larg, pentru că au o tangență nemijlocită cu actualitatea. Spre exemplu, problema orășenizării satelor ridicată de monografiștii basarabeni, problema pierderii identității, obiceiurilor, tradițiilor de la sate, sunt actuale astăzi pentru întreg spațiul românesc. În acest context, recomandăm continuarea cercetării experienței monografiștilor, urmărind găsirea soluțiilor potrivite pentru păstrarea unicității satelor ca formă a organizării sociale și a culturii naționale prin port, dans, obiceiuri, amenajarea interioarelor etc. Unele recomandări ale monografiștilor pot ajuta la păstrarea identității etnice, culturale, naționale, etc. în procesul actual al globalizării. Având în vedere contribuția valoroasă a Institutului Social Român din Basarabia la explorarea realităților rurale interbelice, considerăm necesară în condițiile în care migrația excesivă a populației de la sate conduce la fenomenul părăginirii și dispariției comunităților locale, inițierea unui amplu Program de stat pentru cercetarea și valorificarea istoriei și realității sociale de astăzi a satelor din Republica Moldova, în scopul salvării noastre identitare.

BIBLIOGRAFIE

1. Aspecte științifice. Lecții de deschideri și conferințe publice (1920-1927) de general Scarlat Panaitescu, vol. III. Chișinău, 1927.
2. Enciu, Nicolae. Aspecte din activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În : *Revista de istorie a Moldovei*, 1996, nr.4, p. 28-33
3. Gusti, Dimitrie. Sociologie Românească. În: *Sociologie Românească*, anul I, nr.1, ianuarie 1936, p. 3-9.
4. Monografia unui sat. Cum se alcătuiește, spre folosul Căminului cultural de Henri H. Stahl. Ediția a II-a. București, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, 1939. 276 p.
5. Statutele Asociației pentru Studiul și reforma socială. În: *Arhiva pentru știința și Reforma socială*. Organ al Asociației pentru Studiul și reforma socială. Director D.Gusti. anul I, nr.1, aprilie 1919, p.289-291.
6. Statutele Asociației pentru Studiul și reforma socială. Iași, Tipografia „Dacia” Petru Iliescu, strada Lăpușeanu nr.33, 1918. 16 p.
7. Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), Fond Pantelimon Halippa, dosar 486/1918.
8. Statutele Institutului Social Român. În: *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*, anul VIII, nr.4, Editura Institutului Social Român, 1929, p. 724-732.
9. Bucuța, Emanoil. Institutul Social Român. În: *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*, anul XIV, Editura Institutului Social Român, 1936, p. 577-595.
10. Rostas, Zoltan. Atelierul gustian. O abordare organizațională. București, Tritonic, 2005. 196 p.

11. Dungaci, Dan. Elita interbelică : Sociologia românească în context european. Contribuții la o sociologie a sociologiei. București, Ed. Mica Valahie, 2011. 384 p.
12. Botezatu, Grigore. Campania monografică de la Popeștii de Sus – judeul Soroca. În : *Destin Românesc*. Revistă de istorie și cultură, anul VIII, 2001 nr. 3 (31), p. 101-109
13. Брысякин, Сергей. Культура Бессарабии. 1918-1940. Кишинев, 1978. 250 с.
14. Moraru, Anton. Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria 1812-1993, - Chișinău, 1995. 559 p.
15. Țurcanu, Ion. Chișinăul în 1940. În: *Basarabia: 1940*. Red-alc. L. Bulat. Chișinău, 1990.
16. Țurcanu, Ion. Istoria contemporană ilustrată a românilor. Brăila, Editura Istros a Muzeului Brăilei, 2010. 955 p.
17. Botezatu, Grigore. Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940). În: Imagini și permanențe în etnologia românească. Materialele primului Simpozion național de etnologie 12-15 septembrie 1991, Chișinău 1992, p. 76-80.
18. Botezatu, Grigore. Cercetări monografice pe valea Nistrului de Jos. În: Patrimoniul cultural al Județului Tighina. Simpozion (2002); Căușeni-Chișinău (Tipografia PRAG-3), 2003, p.173-181.
19. Enciu, Nicolae. Tradiționalism și modernitate în Basarabia anilor 1918-1940. Vol.I Populația Basarabiei interbelice. Aspecte demografice. Chișinău, Lexon-Prim, 2013. 424 p.
20. Știrbu, Teodosie Al. Activitatea Institutului Social Basarabia. În: *Sociologie Românească*, anul I, nr.2, februarie 1936, p.32-33.
21. Buletinul Institutului Social Român din Basarabia, tomul I, 1937. Chișinău, Tiparul moldovenesc, 1937. 423 p.
22. Buletinul Institutului de Cercetări Sociale al României. Regionala Chișinău, tomul II, 1938. Chișinău, Tiparul Moldovenesc, 1939. 662 p.
23. Halippa, Pan. Institutul Social Basarabia. Activitatea de la 18 noiembrie 1934 până la 22 martie 1936. În: *Sociologie Românească*, anul I, nr.4, aprilie 1936, p. 21-24.
24. Știrbu, Th.Al., Ștefănuță, Petre. Institutul Social Român din Basarabia. Raport de activitate. În: *Sociologie Românească*, anul IV, nr.7-12, iulie-decembrie 1942, p. 606-608.
25. Ștefănuță, Petre. Institutul Social Român din Basarabia. În: *Sociologie Românească*, anul III, nr.1-3, ianuarie -martie 1938, p. 97-98.
26. Neamțu, Octavian. Institutele Sociale Regionale. În: *Sociologie Românească*, anul I, nr.1, ianuarie 1936, p. 32-35.
27. Georgescu, Mitu. Institutele Sociale regionale. În: *Sociologie Românească*, anul III, nr.7-9, iulie-septembrie 1938, p. 388-392.
28. Halippa, Pantelimon. Institutul Social Basarabia. Vizita dlui Prof. D.Gusti la Chișinău. În: *Sociologie Românească*, anul I, nr. 4, aprilie 1936, p. 24-26.
29. Ciobanu, Ștefan. Petre Ștefănuță. În: *Sociologie Românească*, anul IV, nr. 7-12, iulie-decembrie 1942, p. 565-566.
30. Direcția Județeană Iași a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.I.A.N). Fond 144 Rezidența Regală a Ținutului Prut, inventar 1753, dosar 694.
31. D.J.I.A.N. Fond Paul Mihail, dosar 925.
32. *Viața Basarabiei*, anul VIII, nr. 9-10, septembrie-octombrie 1939.
33. Institutul de Științe Sociale al României. 25 ani de publicații 1919-1944. București, Institutul de Științe Sociale al României, 1944. 52 p.

34. *Arhiva pentru Știința și Reforma Socială*. Organ al Institutului Social Român, anul XII, nr.1-2, 1934.
35. Ștefănuță, Petre. Sociologie Românească. În: *Viața Basarabiei*, anul V, nr.2, februarie 1936, p.126-127.
36. Ștefănuță, Petre. Sociologie Românească, anul II, nr.4, aprilie 1937. Director D. Gusti. În: *Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*, tomul I, 1937. Chișinău, „Tiparul Moldovenesc”, 1937, p. 407-409.
37. Popescu, Ion. Contribuțiile Institutului Social Român din Basarabia pentru o mai bună cunoaștere a stărilor de lucruri din această provincie. În: *Revista Fundațiilor Regale*: revistă lunară de literatură, artă și cultură generală, anul V, nr.7, 1 iulie 1938, p.206-215.
38. Știrbu, Teodosie. Copanca – California României. În: *Viața Basarabiei*, anul VII, ianuarie-februarie 1938, nr. 1-2, p. 24-30.
39. Ștefănuță, Petre. Între analfabetism și cultură. În: *Viața Basarabiei*, anul VII, ianuarie-februarie 1938, nr. 1-2, p. 32-35.
40. Ștefănuță, Petre. Însemnări dintr-o campanie monografică, satul Popeștii de Sus județul Soroca. În: *Viața Basarabiei*, anul VIII, ianuarie 1939, nr. 1, p. 39-43.
41. Cotigă, Vasile. În legătură cu expansivitatea Popeștenilor. În: *Viața Basarabiei*, anul VIII, februarie-martie 1939, nr. 2-3, p. 100-103.
42. Însemnări. În: *Din trecutul nostru*, anul IV, 1936, nr.36-39, p. 131.
43. *Cuvânt Moldovenesc*, anul VII, nr.36, 4 septembrie 1932.
44. Institutul Social Român din Basarabia. În : *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXV, nr. 23, 5 iunie 1938.
45. Institutul va cerceta în luna august viața satului Nișcani din jud. Lăpușna. În: *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXIII, nr. 31, 26 iulie 1936.
46. Cercetări monografice în com. Nișcani, jud. Lăpușna. În: *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXIII, nr. 38, 13 septembrie 1936.
47. Conferințele Institutului Social Român din Basarabia. În: *Cuvânt Moldovenesc*, anul XXIII, nr. 45, 18 noiembrie 1936.
48. Chiciuc, Liudmila. Opinia separată a istoricului Alexandru Boldur privind constituirea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „*Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători*”, conf. șt. intern. a doctoranzilor. Teze.Chișinău: Artpoligraf, 2014, p.86.
49. Chiciuc, Liudmila. Viziuni istoriografice privind constituirea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940) În: „*Sociologia și asistența socială:interferențe și perspective de dezvoltare*”, conf. șt. intern. Chișinău: CEP USM, 2014, p. 43-52;
50. Chiciuc, Liudmila. Pantelimon Halippa - președinte al Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „*Centenar Sfatul Țării: 1917-2017*”, conferință științifică internațională. Centenar Sfatul Țării: 1917-2017 / materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, 21 noiembrie 2017 / coord.: Gheorghe Cliveti [et al.]; col. red.: Gheorghe Duca [et al.]; referenți șt.: Andrei Eșanu [et al.]; secretar șt.: Silvia Corlăteanu-Granciuc. – Chișinău: Lexon Prim, 2017, p. 427-442.
51. Chiciuc, Liudmila. Reflectarea activității Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940) în paginile ediției periodice a instituției. În: *Revista de istorie a Moldovei*, nr. 1-2 (117-118), ianuarie-iunie 2019, p.115-135.
52. Chiciuc, Liudmila. Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940). În: *AKADEMOS. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*, nr.3 (54), 2019, p. 42-50.

53. Chiciuc, Liudmila. Cu privire la problemele realității sociale din satele basarabene cercetate monografic de Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, conferință științifică internațională (2015; Chișinău). Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători: Conferința Științifică Internațională a Doctoranzilor, 10 mar. 2015: Teze / comitetul șt.: Duca Maria [et al.]. Chișinău: S. n., 2015 (Tipogr. „Artpoligraf”, 2015, p. 110.
54. Chiciuc, Liudmila. Cu privire la impactul social al cercetărilor monografice ale Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, Materialele Conferinței Științifice a Doctoranzilor. Ediția a V-a. Chișinău, 2016, p.53-58.
55. Chiciuc, Liudmila. Secvențe din activitatea ilustrului economist, prof. univ., Teodosie Știrbu în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, conferința științifică internațională (2015; Cahul). Conferința științifică internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” 5 iunie 2015 / com. șt.: Ioan-Aurel Pop [et al.]. – Cahul: US Cahul, 2015 (Tipografia Centrografic), vol.2, p. 280-288.
56. Monumente etnografice și monumente ale naturii la sate. În: *Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*, tomul I, 1937, Chișinău, 1937, p. 401-403.
57. Chiciuc, Liudmila. Considerații privind instituirea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: *Anuarul Institutului de Istorie: Materialele sesiunii științifice anuale, 27 decembrie 2013/* Academia de Științe a Moldovei; col.coord.: Gheorghe Cojocaru (coord.) [et al.]. Chișinău: Lexon-Prim, 2014 (Tipografia Reclama), p.261-277.
58. Chiciuc, Liudmila. Cercetările etnografice în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „*Noi orientări în dezvoltarea muzeografiei, etnografiei și istoriei naturale în Basarabia interbelică*”, conferință științifică (2015; Chișinău). Tezele Conferinței Științifice din 25 martie 2015 / com.org.: M. Ursu [et.al.]; consultant șt.: Varvara Buzilă; coord.: Anton Moraru. – Chișinău: Labirint, 2015, p. 100-112.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI TEZEI LA TEMA CERCETATĂ

a) Articole în diferite reviste științifice

1. CHICIUC, Liudmila. Cu privire la cercetările monografice în teren desfășurate de Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940). În: *AKADEMOS. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă*, nr.3 (54), 2019, p. 42-50. **(categoria B)**
2. CHICIUC, Liudmila. Reflectarea activității Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940) în paginile ediției periodice a instituției. În: *Revista de istorie a Moldovei*, nr. 1-2 (117-118), ianuarie-iunie 2019, p.115-135. ISSN 1857-2022 **(categoria B)**

b) Articole în culegeri științifice

3. CHICIUC, Liudmila. Considerații privind activitatea de cercetare în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: *Românii din afara granițelor Țării: coordonate istorice și naționale în cadrul european. Simpozion internațional Iași-Cahul-Chișinău, 1-4 noiembrie 2007 / Despărțământul Astra „Mihail Kogălniceanu”*. Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008, p. 325-329. ISBN 978-973-152-058-2
4. CHICIUC, Liudmila, Considerații privind instituirea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: *Anuarul Institutului de Istorie: Materialele sesiunii științifice anuale, 27 decembrie 2013/ Academia de Științe a Moldovei*; col.red.: Gheorghe Cojocaru (coord.) [et al.]. – Chișinău: Lexon-Prim, 2014 (Tipografia Reclama), p.261-277. ISBN 978-9975-3030-1-9
5. CHICIUC, Liudmila. Viziuni istoriografice privind constituirea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940) În: „Sociologia și asistența socială: interferențe și perspective de dezvoltare”, conf. șt. intern. (2014; Chișinău). *Sociologia și asistența socială: interferențe și perspective de dezvoltare: Materialele Conf. șt. intern., 15 mai 2014 / com. de org.: Maria Bulgaru [et al.] – Chișinău: CEP USM, 2014, p.43-52. ISBN 978-9975-71-514-0*
6. CHICIUC, Liudmila. Secvențe din activitatea ilustrului economist, prof. univ., Teodosie Știrbu în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației”, conferința științifică internațională (2015; Cahul). *Conferința științifică internațională „Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației” 5 iunie 2015 / com. șt.: Ioan-Aurel Pop [et al.]. – Cahul: US Cahul, 2015 (Tipografia Centrografic), vol.2, p. 280-288. ISBN 978-9975-88-000-8*
7. CHICIUC, Liudmila. Cu privire la impactul social al cercetărilor monografice ale Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, *Materialele Conferinței Științifice a Doctoranzilor*. Ediția a V-a. Chișinău, 2016, p.53-58.
8. CHICIUC, Liudmila, Pantelimon Halippa - președinte al Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Centenar Sfatul Țării: 1917-2017”, conferință științifică internațională (2017; Chișinău). *Centenar Sfatul Țării: 1917-2017: Materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, 21 noiembrie 2017 / coord.: Gheorghe Cliveti [et al.]; col. red.: Gheorghe Duca [et al.]; referenți șt.: Andrei Eșanu [et al.]; secretar șt.: Silvia Corlăteanu-Granciuc. – Chișinău: Lexon Prim, 2017, p. 427-442. ISBN 978-9975-139-54-0.*
9. CHICIUC, Liudmila. Românism, naționalism și educație națională în activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: *Identități etno-confesionale și reprezentări ale celuilalt în spațiul est-european: între stereotip și voința de a cunoaște /*

coord.: Cristina Preutu, George Enache; pref. De Gheorghe Cliveti. – Iași: Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2018, p. 262-276 (0,8 c.a.). ISBN 978-606-714-473-4

c) Teze în culegeri științifice

10. CHICIUC, Liudmila. Opinia separată a istoricului Alexandru Boldur privind constituirea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, conf. șt. intern. a doctoranzilor. (2014; Chișinău). Conferința Științifică Internațională a doctoranzilor „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”: Teze / com. șt.: Alcaz Vasile [et al.]. – Chișinău: Artpoligraf, 2014, p. 86
11. CHICIUC, Liudmila. Cu privire la problemele realității sociale din satele basarabene cercetate monografic de Institutul Social Român din Basarabia (1934-1940). În: „Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători”, conferință științifică internațională (2015; Chișinău). Tendințe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători: Conferința Științifică Internațională a Doctoranzilor, 10 mar. 2015: Teze / comitetul șt.: Duca Maria [et al.]. – Chișinău: S. n., 2015 (Tipogr. „Artpoligraf”, 2015, p. 110
12. CHICIUC, Liudmila, *Cercetările etnografice în cadrul Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)*. În: „Noi orientări în dezvoltarea muzeografiei, etnografiei și istoriei naturale în Basarabia interbelică”, conferință științifică (2015; Chișinău). Noi orientări în dezvoltarea muzeografiei, etnografiei și istoriei naturale în Basarabia interbelică: Tezele Conferinței Științifice din 25 martie 2015 / com.org.: M. Ursu [et.al.]; consultant șt.: Varvara Buzilă; coord.: Anton Moraru. – Chișinău: Labirint, 2015, p. 100-112. ISBN 978-9975-122-40-5

ADNOTARE

Chiciuc Liudmila. „Organizarea și activitatea Institutului Social Român din Basarabia (1934-1940)”, teză de doctor în istorie, specialitatea 611.02 - Istoria românilor (pe perioade). Chișinău, 2019.

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie din 211 titluri, 156 pagini de text de bază.

Cuvinte cheie: Institutul Social Român, Basarabia, știință, științe sociale, cercetare monografică, cadre, manifestări, viață socială, Petre Ștefănuță, Pan Halippa, Teodosie Știrbu, Nicolae Moroșan.

Domeniul de studiu: Istoria românilor (epoca contemporană).

Scopul și obiectivele cercetării. Scopul: cercetarea din perspectiva științei istorice a organizării I.S.R. din Basarabia, a structurii, direcțiilor de activitate, rezultatelor și importanței instituției pentru viața cultural-științifică a regiunii, precizarea rezonanței rezultatelor activității institutului regional în spațiul românesc. Obiectivele: elucidarea gradului de abordare a problemei în istoriografie și în sursele istorice; identificarea premiselor constituirii, concretizarea procesului fondării și a organizării activității instituției; determinarea direcțiilor de activitate și a opțiunii pentru organizarea sistematică a cercetărilor pe domenii științifice; cercetarea în complexitate a campaniilor monografice organizate în teren și evidențierea contribuției cercetărilor efectuate la soluționarea problemelor sociale din Basarabia; generalizarea rolului cercetătorilor din Basarabia în procesul de cercetare a satelor basarabene și identificarea aportului lor la dezvoltarea științei naționale; elucidarea mijloacelor de propagare a rezultatelor cercetărilor științifice întreprinse de institutul regional și a impactului social-cultural și științific generat de acesta în regiune și în țară.

Noutate științifică și originalitatea lucrării. Teza reprezintă prima investigație științifică complexă, din punct de vedere istoric, a fondării, activității și importanței I.S.R. din Basarabia ca formă regională a mișcării de cercetare și acțiune socială și prima instituție de cercetare științifică în domeniul social din ținutul nostru.

Problema științifică soluționată rezidă în argumentarea calificării I.S. R. din Basarabia drept instituție veritabilă de cercetări științifice din ținut și concretizarea unicității ei în domeniul științelor sociale din Basarabia interbelică; analizarea activității instituției în baza complexului de documente și surse publicistice de epocă; reliefați însemnătatea rezultatelor cercetărilor științifice întreprinse de Institut pentru edificarea culturală și progresul social al regiunii; evidențierea contribuției cercetătorilor din Basarabia la dezvoltarea științelor sociale, în speță, a științei sociologice românești din perioada interbelică.

Importanța teoretică a tezei confirmă și reliefează rolul primordial și anvergura științelor sociale și a metodologiei științifice în studiul realităților istorice. Aspectele fundamentale ale temei elucidate, interpretate și evidențiate în lucrare, reflectă dimensiunea regională a mișcării sociale românești de cercetare și acțiune socială, care a pus accentul pe reformarea societății prin cunoașterea riguros științifică a realității vieții sociale și care a avut un ecou imens, atât în țară, cât și peste hotare.

Valoarea aplicativă a cercetării este determinată de faptul că metoda complexă a cercetării monografice, aplicată de Institut pentru cunoașterea științifică a realităților sociale rurale și tendința acestuia, materializată în acțiuni concrete, de a contribui la edificarea cultural-științifică a ținutului, sunt valabile, instructive, necesare și pe deplin aplicabile la realitățile de astăzi ale Republicii Moldova. Metodologia cercetărilor monografice interbelice poate să servească cercetătorilor de astăzi (profesori de istorie, oameni de cultură, antreprenori) la elaborarea monografiilor localităților.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele științifice ale investigației au fost implementate prin prezentarea de rapoarte și comunicări la conferințe, seminare și simpozioane științifice naționale și internaționale, axate pe problematica în cauză, finalizate cu cca 12 publicații științifice (articole, teze, rezumate); sunt utilizate la elaborarea cursurilor de istorie națională și a lucrărilor monografice și de sinteză privind istoria Basarabiei în cadrul statului unitar național.

ANNOTATION

Chiciuc Liudmila, „The organization and activity of the Romanian Social Institute of Bessarabia (1934-1940)”, PhD thesis in History, specialty 611.02 - History of Romanians (by periods). Chisinau, 2019.

Thesis structure: introduction, three chapters, general conclusions and recommendations, bibliography consisting of 211 titles, 156 pages of main text.

Keywords: Romanian Social Institute, Bessarabia, science, social sciences, monographic research, frameworks, manifestations, social life, Petre Ștefănuță, Pan Halippa, Teodosie Știrbu, Nicolae Moroșan.

Field of study: History of Romanians (contemporary era).

Research goals and objectives: The goal of this dissertation is the investigation, from the perspective of the historical science, the organization of the Romanian Social Institute of Bessarabia, the structure, directions of activity, the results and the importance of the institution for the cultural-scientific life of the region, specifying the resonance of the results of its activity in the Romanian space. The objectives set are: elucidating the degree of approach to this problem in historiography and historical sources; identifying the premises of establishment, concretizing the process of foundation and organization of its activity; determining the directions of activity and the option for the systematic organization of the research on scientific fields, with the presentation of the obtained results; researching the complexity of the monographic campaigns organized in the field and highlighting the contribution of sociological research to solving social problems in Bessarabia; generalizing the role of the researchers in Bessarabia in the process of researching the Bessarabian villages and identifying their contribution to the development of the national science; elucidating means of propagating the results of scientific research, undertaken by the regional institute and of the social-cultural and scientific impact generated by it in the region and in the country.

The scientific novelty and originality of the dissertation. The thesis represents the first complex scientific investigation, historically, of the establishment, activity, and importance of the Romanian Social Institute in Bessarabia (1934-1940), as a regional form of research and social action movement, and the first scientific research institution in the social field from our area.

The scientific problem solved lies in arguing the qualification of the Romanian Social Institute of Bessarabia (1934-1940) as a true institution of scientific research in the area, and concretization of its uniqueness in the field of social sciences in inter-war Bessarabia; analyzing the activity of the institution based on the complex of documents and journalistic sources of the period; highlighting the significance of the results of scientific research undertaken by the Institute for cultural edification and social progress of the region; highlighting the contribution of the researchers from Bessarabia to the development of the social sciences, in this case, of the Romanian sociological science from the interwar period.

The theoretical importance of the thesis confirms the importance of theoretical background and emphasizes the primary role and scope of social sciences and scientific methodology in the study of historical realities. The key aspects of the theme understood, interpreted and highlighted in the work reflects the regional dimension of social movement of Romanian research and social action that focused on reforming society through knowledge rigorous scientific reality of social life and had a huge an echo, both in the country and abroad.

The applied value of the research is determined by the fact that the complex method of the monographic research, applied by the Institute for the scientific knowledge of rural social realities, its tendency materialized in concrete actions, to contribute to the cultural-scientific building of the area, are valid, instructive, necessary and fully applied to today's realities of the Republic of Moldova. The methodology of the inter-war monographic research can and should serve today's researchers in the elaboration of the monographs of the localities.

Implementation of the scientific results. The scientific results of the investigation were implemented by presenting reports and communications at national and international conferences, seminars and scientific symposiums, focused on the issue in question, completed with about 12 scientific publications (articles, theses, summaries); they are used in the elaboration of the courses of national history and of the monographic and synthesis works on the history of Bessarabia within the national unitary state.

АННОТАЦИЯ

Кичук Людмила. „Организация и деятельность Румынского Социального Института Бессарабии (1934-1940)”, докторская диссертация по истории, специальность 611.02. История румын (по периодам). Кишинев, 2019.

Структура диссертации: введение, три главы, общие выводы и рекомендации, список литературы из 211 наименований, 156 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 12 научных работах.

Ключевые слова: Румынский Социальный Институт, Бессарабия, наука, общественные науки, монографические исследования, кадры и проявления, социальная жизнь, Пётр Штефэнуцэ, Пан Халиппа, Феодосий Штирбу, Николай Моршан.

Область исследования: История румын.

Цель и задачи исследования. Целью данной работы является исследование, с точки зрения исторической науки, организации регионального Института, его структуры, направлений деятельности и значения для культурной и научной жизни региона, уточнения достигнутого резонанса результатов его деятельности в румынском пространстве. Установленные задачи: выяснение степени подхода к этой проблеме в историографии и исторических источниках; идентификация предпосылок образования, уточнение процесса учреждения и организации деятельности Института; определение основных направлений деятельности и выявление предпочтительности систематических научных исследований с иллюстрацией достигнутых результатов; комплексное рассмотрение монографических исследовательских кампаний организованных Институтом на местах и освещение их вклада в решении социальных проблем региона; обобщение роли бессарабских исследователей и выявление их вклада в развитии национальной науки; описание и анализ используемых средств для распространения в пределах страны результатов исследований социальной реальности бессарабских сёл.

Научная новизна и оригинальность работы состоит в том, что диссертация представляет собой первое комплексное исследование, с точки зрения исторической науки, факта основания, деятельности и значения Института как региональной формы действующего течения в области социальных исследований и практических действий и в качестве первого института научных исследований в социальной сфере нашего края.

Решенная научная проблема состоит в аргументации определения Румынского Социального Института Бессарабии в качестве настоящего научно-исследовательского учреждения и конкретизации её уникальности для области общественных наук меж военной Бессарабии; в анализе деятельности Института на основе совокупности документов, журналов и газет наглядно показывающие его упорную и последовательную работу, путём научного познания реальности, для достижения культурного процветания области; выявление вклада бессарабских исследователей в развитии общественных наук, в частности, социологической науки данного периода.

Теоретическая значимость работы подтверждает и выявляет первичную роль и масштабность социальных наук и научной методологии в исследовании исторических реальностей. Раскрытые в работе основные аспекты темы, представляют региональные размеры румынского социального течения (движения) в области социальных исследований и практических действий, нацеленное на осуществление реформы общества путём научного познания реальностей социальной жизни и имеющее огромный резонанс как в стране, так и за рубежом.

Практическая значимость исследования определяется тем что комплексный метод монографических исследований, применяемый Институтом для научного познания социальной реальности, предпринятые действия в целях достижения культурного и научного процветания региона действительны, поучительны и применимы, в одинаковой мере, к сегодняшним реальностям Республики Молдова. Используемому Институтом, на протяжении 1934-1940 гг., модель монографического исследования социальной жизни бессарабских деревень, можно и следует применять, в настоящее время, в качестве руководства для разработки монографий населённых пунктов.

Внедрение научных результатов. Научные результаты исследования были внедрены путем представления тематических сообщений и докладов (по исследуемой проблематике), на международных и национальных конференциях. Основные результаты исследований, проведенных в рамках диссертации, были опубликованы в 12 научных работах, используются в разработке монографий и учебных курсов по истории Бессарабии меж военного периода.

CHICIUC LIUDMILA

**ORGANIZAREA ȘI ACTIVITATEA
INSTITUTULUI SOCIAL ROMÂN DIN BASARABIA
(1934-1940)**

**611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)
Rezumatul tezei de doctor în istorie**

Aprobat spre tipar: 23.10.2019 Hârtie ofset. Tipar ofset. Coli de tipar: 2,0	Formatul hârtiei 60x84 1/6 Tiraj: 50 ex. Comanda nr. 100/19
---	--

**Centrul Editorial-Poligrafic al USM
Str. Al. Mateevici, 60, Chișinău MD, 2009**